

Waarnemen, waken, wachten

Een onderzoek naar de rol van politie en Mobiele Eenheid bij De Punt en Bovensmilde, 1977.

Kevin de Kuyper
Flanorpad 6B kamer 22
2333 AR Leiden
Tel.: 06-47302351
E-mail: kevindekuyper@gmail.com
Studentnummer: 0628417

Master Thesis
History of European Expansion
and Globalisation
Begeleider: Dr. J. Th. Lindblad
Opleiding Geschiedenis
Universiteit Leiden
20 november 2012

Inhoudsopgave

	Inleiding	2
Hoofdstuk 1	Hoe heeft het zover kunnen komen?	4
Hoofdstuk 2	Van Wassenaar tot Vaassen	12
Hoofdstuk 3	Oorlog op het golfterrein	21
Hoofdstuk 4	Het niemandsland in Bovensmilde	35
Hoofdstuk 5	Nasleep, evaluatie en publieke opinie	51
	Conclusie	62
	Bibliografie	65
	Bijlagen	69

Omslagfoto: ME-groep Bollenstreek

Inleiding

‘De maatschappij van toen was niet te vergelijken met die van nu.’¹ Deze uitspraak komt van politieagent en voormalig lid van de Mobiele Eenheid (ME), Ruud Sluiter, die tegenover mij zit aan een tafel in de gang van het grote gebouw van de Korps Landelijke Politiediensten in Zoetermeer. Met de ‘maatschappij van toen’ wordt verwezen naar 1977, onder vele Nederlanders bekend als het jaar van de gijzelingen, toen twee groepjes Molukse jongeren gelijktijdig een basisschool in het dorpje Bovensmilde bezetten en een trein kaapten bij het golfterrein De Punt.

Het is slechts vijfendertig jaar geleden dat deze indrukwekkende gebeurtenissen plaatsvonden, maar intussen is er veel veranderd. Zo komt de terroristische dreiging tegenwoordig niet uit de hoek van de Molukkers, maar van Moslimextremisten en, in mindere mate, van milieuactivisten. Ook is er veel veranderd qua techniek. Er zijn *high tech*-technieken die door instanties zoals de politie worden ingezet om criminelen en potentiële terroristen op te sporen en te volgen. Ook de uitrusting van agenten en leden van de Mobiele Eenheid is zo samengesteld dat grof geweld kan worden opgevangen.

Maar in 1977 waren veel van deze technieken niet of nauwelijks aanwezig. Toch werden er veel agenten en ME’ers ingezet rondom de gijzelingen van Bovensmilde en De Punt. Zij werkten samen met militairen, leden van de Koninklijke Marechaussee, commando’s, en leden van de Bijzonder Bijstandseenheid (BBE). Deze zwaarbewapende mensen voerden, drie weken nadat de gijzelingen waren begonnen, de bestormingen op de school en trein uit. De politie en ME speelden logischerwijs een ondersteunende rol in deze operaties, maar in de geschiedschrijving is hier weinig aandacht aan besteed. De Molukse kapers, de gegijzelden, de militairen en mariniers die de aanval uitvoerden, zijn allen uitgebreid geïnterviewd en geëvalueerd; de reguliere agenten en leden van de Mobiele Eenheid niet. Ik zal mij daarom juist wel richten op de politie en Mobiele Eenheid bij De Punt en Bovensmilde.

Hoewel de agenten en ME’ers voor het grote publiek en de media op de achtergrond traden (alle aandacht ging uit naar politici en militairen), waren zij wel degenen die het eerste contact hadden met de kapers. Ze waren continu in de buurt en voerden een breed scala aan activiteiten uit. Wat ze precies deden, staat centraal in mijn scriptie. Ik onderzoek wat, op

¹ Interview met Ruud Sluiter.

zowel bestuurlijk als operationeel niveau, de rol was van de politie en de Mobiele Eenheid bij de gijzelingen de Punt en Bovensmilde in 1977 en de directe nasleep daarvan.

Om dit goed te doen moeten we eerst kijken naar hoe het zover heeft kunnen komen. Hoe kwam het tot terroristische acties van Molukkers in Nederland? Ik zal in de Molukse geschiedenis duiken en hun band met Nederland blootleggen om deze achtergrond op te helderen. Vervolgens zal ik me richten op het begin van de jaren zeventig, het decennium van de Molukse gijzelingsacties, en hoe de politie en ME toen functioneerden. Daarna komt de focus te liggen op gebeurtenissen bij De Punt en Bovensmilde. Ik beweer dat dit geen op zich zelfstaande gebeurtenissen waren, maar dat zij overlap kenden met andere, eerdere acties. Er waren verbanden, maar ook verschillen, tussen De Punt en Bovensmilde, die weerspiegeld werden in het werk van de politie en ME. Ten slotte worden de beeldvorming en acties van de politie direct na de gijzelingen van 1977 gezien.

Ik heb voor mijn onderzoek gebruikt gemaakt van diverse bronnen. Naast de secundaire literatuur heb ik gebruik gemaakt van interviews met agenten en ME'ers (die er in 1977 bij waren), en archiefmateriaal uit het Nationaal Archief en het Drents Archief. Ik heb ook gebruik gemaakt van het krantenmagazijn van de Koninklijke Bibliotheek. Vooral de interviews gaven mij een goed beeld van het werk van de politie en ME bij de gijzelingen, al is het gebruik van orale bronnen altijd onderhevig aan zaken als geheugenverlies of verkeerde herinneringen. Gelukkig is er een duidelijke lijn in de interviews te vinden en zijn er slechts enkele details waarvan onduidelijk is wat er wel of niet klopt. Op één persoon na, die liever op de achtergrond blijft, zullen alle geïnterviewden met naam en functie worden genoemd. Mijn dank gaat uit naar deze mensen die mij zeer gastvrij hebben ontvangen en mij genoeg materiaal hebben gegeven om dit onderzoek af te ronden.

1. Hoe heeft het zover kunnen komen?

Lang voordat er Molukkers naar Nederland kwamen, waren er Nederlanders aanwezig op de Molukken (de thuisbasis van Molukkers) en de rest van de eilandenarchipel waartoe de Molukken behoorden: Indonesië. Dit enorme eilandenrijk werd lange tijd bestuurd door Nederland als Nederlands-Indië. Met de komst van de Japanners tijdens de Tweede Wereldoorlog verloor Nederland deze kolonie. Na 1945 werd Nederland onder internationale druk gezet om de reeds uitgeroepen onafhankelijkheid van Indonesië te erkennen. Dit gebeurde eindelijk in december 1949. Deze datum is cruciaal gebleken voor de toekomst van de Molukken en een grote groep Molukkers.

27 december 1949², de dag waarop Nederland officieel de soevereiniteit overdroeg aan de *Republik Indonesia Serikat* (RIS), ofwel de Verenigde Staten van Indonesië, markeerde het officiële einde van de Nederlandse overheersing van Indonesië, die door kon gaan als onafhankelijke staat met een federale structuur. De soevereiniteitsoverdracht kwam tot stand door de Ronde Tafel Conferentie, waarin door Nederlandse en Indonesische leiders afspraken waren gemaakt over de indeling van de RIS in deelstaten.³

In de afspraken van de conferentie was ook, in artikel 2, het recht opgenomen van de bevolking van de verschillende zelfstandige of semi-autonome gewesten om zich onder bepaalde voorwaarden over de staatkundige status van hun gebied uit te mogen spreken.⁴ Artikel 2 zou later erg belangrijk blijken. De inhoud daarvan luidde dat ‘in het geval dat een deelstaat de definitieve Constitutie niet aanvaardt, zal hij de bevoegdheid hebben te onderhandelen omtrent een speciale verhouding tot de RVSI [Republiek der Verenigde Staten van Indonesië] en het Koninkrijk der Nederlanden.’⁵

De soevereiniteitsoverdracht bracht onafhankelijkheid, maar geen vrede. Vrijwel onmiddellijk na de overdracht begon de krachtmeting tussen de unitaristen, degenen die streden voor een eenheidsstaat, en de federalisten die de voorkeur gaven aan het behoud van de federale staatsstructuur.⁶ Het was juist de federale constitutie die onder vuur lag in dit conflict.

² J. A. Manusama., *Om Recht en Vrijheid: Verslag van de stichting en strijd der Republiek Zuid-Molukken* (’s-Gravenhage 1995).

³ E. I. van der Meulen, *Dossier Ambon 1950: De houding van Nederland ten opzichte van Ambon en de RMS* (’s-Gravenhage 1981) 9.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem 39.

⁶ Ibidem 7.

De unitaristen kregen al gauw het overwicht in de strijd door steun van de deelstaat *Republik Indonesia* (RI), de unitaristische oppositie, vrijgelaten politieke gevangenen (die onder koloniaal bewind gevangen zaten) en unitaristisch georiënteerde guerrilla's die uit de bergen terugkeerden toen de Nederlanders waren vertrokken.⁷ Er werden snel verschillende deelstaten ingelijfd bij de *Republik Indonesia*, waardoor *Negara Indonesia Timur* (NIT), of Oost-Indonesië, als laatste federale bolwerk overbleef. Ondanks militaire oppositie door een officier uit die deelstaat, Andi Abdul Azis, was de overmacht van de unitaristen te groot.⁸

Toen begin 1950 Oost-Indonesië als federale staat capituleerde, gingen de Molukkers door met hun massabijeenkomsten op de Molukken; ze waren niet zomaar van plan om op te gaan in de Indonesische eenheidsstaat. Ze waren van mening dat hun veiligheid en belangen waren gewaarborgd door de federale staatsstructuur⁹ in Oost-Indonesië en dat Indonesië haar blik vooral had gericht op Java, Sumatra en Sulawesi, en niet op de rest van de eilanden.¹⁰

Het nieuwe Indonesië werd door Molukkers gezien als de belichaming van de dominante Javaanse deelstaat die met militair geweld andere deelstaten ging bezetten. Als reactie hierop maakten de Molukkers gebruik van hun, 'mede door Nederland gegarandeerde', zelfbeschikkingsrecht en riepen hun eigen republiek, *Republik Maluku Selatan* (RMS), ofwel de Republiek der Zuid-Molukken¹¹, uit.¹² Dit gebeurde op 25 april 1950.¹³

Het zelfbeschikkingsrecht hadden de Molukkers grotendeels gehaald uit artikel 2 (die mede door Nederland tot stand was gekomen) van de overeenkomst na de Ronde Tafel Conferentie. Omdat ze de nieuwe constitutie van Indonesië niet aanvaardden, kwamen ze in een positie waarin ze moesten onderhandelen over hun verhouding tot de nieuwe eenheidsstaat. Dit interpreteerden ze als een *carte blanche* om eigenhandig de onafhankelijkheid uit te roepen op de Molukken. De Nederlandse invloeden (christendom, westerse cultuur en beschaving) waren een bittere ervaring voor de Molukkers maar het overtuigde hen wel van de noodzaak van een eigen, zelfstandig leven en volgens hun leiders kon alleen een vrije, onafhankelijke, soevereine Republiek der Zuid-Molukken zichzelf weer tot bloei brengen.¹⁴

⁷ Meulen, *Dossier Ambon 1950*, 7.

⁸ Manusama., *Om Recht en Vrijheid*, 17, 18.

⁹ B. van Kaam, *The South Moluccans: Background to the Train Hijackings* (Londen 1980) 82, 106.

¹⁰ Manusama., *Om Recht en Vrijheid*, 10.

¹¹ De Molukse eilanden die ten zuiden van de Ceram-zee liggen heten de Zuid-Molukken.

¹² G. van den Boomen en R. Metekohy, *Maluku Selatan. Zuid-Molukken: Een Vergeten Bevrijdingsstrijd* (Amsterdam 1977) 3.

¹³ Kaam, *The South Moluccans*, 100, 101.

¹⁴ Manusama., *Om Recht en Vrijheid*, 10.

Indonesië accepteerde de proclamatie van de RMS echter niet en stuurde troepen naar de eilanden om zo de opstand de kop in te drukken. De Indonesische regering accepteerde geen hulp van buitenaf, of andere vormen van buitenlandse inmenging, en zou zelf afrekenen met deze rebellen. De Zuid-Molukkers stonden daarentegen juist open voor internationale inmenging om te onderhandelen met de RI en een internationaal orgaan zoals de *United Nations Committee for Indonesia* (UNCI),¹⁵ die in het leven was geroepen om Nederland en de RI dichter tot elkaar te brengen.¹⁶

Terwijl de regering-Soeharto de beslissing nam om de militaire strijd aan te gaan, hadden de Molukse militairen van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL) zich al grotendeels geschaard achter de nieuw uitgeroepen Molukse republiek, terwijl hun Nederlandse leidinggevenden probeerden ze in toom te houden. De acties van de Nederlandse officieren mochten niet baten en op 8 en 9 mei 1950 maakte een deel van de militairen uit Ambon (een dichtbevolkt en belangrijk eiland in de Zuid-Molukken) bekend dat ze niet meer voor het KNIL vocht maar voor de RMS.¹⁷ Dit deel van de troepenmacht, ongeveer 2000 man, mobiliseerde zich meteen in de Zuid-Molukse eilanden om deze te verdedigen tegen de aankomende troepen van de *Tentara Nasional Indonesia* (TNI), het Indonesische Nationale Leger.¹⁸

Er was echter een omvangrijker deel van de troepenmacht, ongeveer 4000 man, dat nog loyaal was aan het KNIL en nog moest worden gedemobiliseerd. Zij zaten ten tijde van de militaire strijd tussen de ex-KNIL-militairen en de TNI in doorgangskampen op Sulawesi, Java, Sumatra en Kalimantan. Ze wilden graag naar Ambon om hun Molukse broeders te helpen met hun strijd, en vroegen aan Nederland om transport. Eerste prioriteit was Ambon, anders wilden ze naar Nieuw Guinea. Ze hielden hoop dat ze op tijd zouden aankomen omdat de strijd op de Zuid-Molukken langer duurde dan de TNI had gehoopt; de voormalige, goed getrainde KNIL-militairen brachten de TNI grote verliezen toe.¹⁹

De optie Nieuw Guinea kwam al gauw te vervallen. De inboorlingen daar waren erg vijandig tegenover Molukkers en de Indonesische regering zag het transport, van vijandige militairen, naar een gebied dat zo dicht bij hen lag als een bedreiging en een vijandige handeling.²⁰ Ook het transport naar Ambon werd onmogelijk gemaakt door een rechter in Den Haag die het verbood omdat gevreesd werd voor de veiligheid van de Molukse KNIL-

¹⁵ Manusama., *Om Recht en Vrijheid*, 30, 31.

¹⁶ L. Giebels, 'De Indonesische injectie', *De Groene Amsterdammer* (5 januari 2000).

¹⁷ Meulen, *Dossier Ambon 1950*, 45, 46, 54, 55.

¹⁸ B. van Kaam, *Ambon door de eeuwen* (Baarn 1977) 124.

¹⁹ *Ibidem* 124, 126.

²⁰ Kaam, *The South Moluccans*, 137.

militairen. Nederland had nu een probleem: de Molukse militairen hoorden nog bij het KNIL en waren loyaal, maar ze konden nergens heen en in Indonesië werd gevreesd voor hun veiligheid.²¹ Ze waren bang voor represailles van de Indonesische regering omdat de Molukkers trouw waren aan Nederland in de koloniale tijd,²² hoewel de Molukkers de Nederlanders zelf liever als geallieerden zagen dan als imperiale meesters.²³ Er bleek maar een ding op te zitten, namelijk het transporteren van de militairen, inclusief hun familie, naar Nederland.²⁴ Het demobiliseren en transporteren van deze “Ambonese” militairen en hun families betrof circa 13.000 personen.²⁵

De Nederlanders betoogden dat de demobilisatie naar Nederland vrijwillig was, terwijl de Molukkers volhielden dat ze werden gedwongen om op de schepen te stappen.²⁶ Ze waren boos dat Nederland zich zo passief opstelde naar Indonesië toe. Daarom, meenden ze, durfde de TNI de RMS aan te vallen. Nederland liet het na om KNIL-soldaten naar de RMS te sturen vanwege de politieke en economische belangen die het had in Indonesië. In de ogen van de Molukkers werd de RMS in de steek gelaten.²⁷ Ook buitenstaanders wisten niet wat er precies gebeurde; *Time Magazine* berichtte zelfs dat de Molukkers massaal naar Nederland waren gevlucht na de ineenstorting van het Nederlandse koloniale rijk in Indonesië.²⁸

Hoe het ook zij, de Molukkers werden naar Nederland gehaald. Eenmaal aangekomen werden de soldaten ontslagen uit het leger (om de demobilisatie te voltooien),²⁹ en werd men in haastig gebouwde kampen, die verspreid over heel Nederland stonden, gestopt om iedereen te kunnen opvangen³⁰ met de gedachte dat dit een tijdelijke oplossing was. Het leek er echter niet op dat de situatie in de Zuid-Molukken snel zou verbeteren voor de aanhangers van de RMS. De TNI won de militaire strijd en de Indonesische regering stelde op de Zuid-Molukken een militair bewind in, wat inhield dat de eilanden werden afgesloten van de rest van de wereld, en sloot politieke tegenstanders op.³¹

Het bij elkaar stoppen van Molukkers in tijdelijke kampen had gevolgen die belangrijk bleken toen in de jaren zeventig jonge Molukkers in Nederland begonnen te radicaliseren en acties ondernamen voor een vrije, onafhankelijke RMS. Omdat de Molukkers officieel als

²¹ Kaam, *Ambon door de eeuwen*, 134.

²² ‘The Commandos Strike At Dawn’, *Time*, Vol. 109, Issue 25 (20 juni 1977) 40.

²³ Kaam, *The South Moluccans*, 4.

²⁴ Kaam, *Ambon door de eeuwen*, 134.

²⁵ Kaam, *The South Moluccans*, 81.

²⁶ Ibidem 136, 137.

²⁷ Boomen en Metekohy, *Maluku Selatan*, 3.

²⁸ ‘Children in a School of Terror’, *Time*, Vol. 109, Issue 23 (6 juni 1977) 55.

²⁹ Interview met Kees Kommer

³⁰ F. Steijlen, ‘Hostage-taking Actions By Moluccans in the Netherlands’, *Ethnos-Nation*, No. 4 (1996) 102.

³¹ Boomen en Metekohy, *Maluku Selatan*, 3.

politieke vluchtelingen werden erkend en behandeld, werden zij in feite gestimuleerd om zich op de Zuid-Molukse republiek, de RMS, te richten.³² Ze keerden zich (juist) af van het Nederlandse koninkrijk en zijn regering, omdat ze het leven in de kampen zwaar vonden en daar niets aan konden doen.³³ Daarnaast was er nauwelijks belangstelling in de Nederlandse media voor de golf van terreur in de Molukken (en de rest van Indonesië) onder het Soeharto-regime. De Nederlandse regering stelde zich zelfs pro-Indonesisch op; het richtte de pro-Indonesische organisatie *Rukun Maluku* op die zowel Indonesiërs als Molukkers moest gaan vertegenwoordigen.³⁴

De Molukkers richtten ondertussen hun eigen organisaties op. Comités, besturen, kerken, gezondheids- en welzijnsorganisaties werden gesticht en vooral de tweede generatie Molukkers (de kinderen van de voormalig KNIL-militairen) was hierbinnen actief.³⁵ In 1962 richtte de bekende Zuid-Molukse dominee Metiary een jongerenorganisatie van de Molukse Evangelische Kerk op, de *Pemuda Pemudi Kristen Maluku* (PPKM). Hij richtte de organisatie op omdat de Molukse jongeren iets nodig hadden om trots op te zijn, namelijk het RMS-ideaal.³⁶

Er volgden nog meer nieuwe organisaties die gericht waren op Molukse jongeren. Het Molukse Jongeren Front (FPM) werd opgericht om de jongeren voor te lichten over de Molukse cultuur en het RMS-ideaal, en organisaties zoals de PPKM moedigden jongeren aan om actief te worden in de politieke arena binnen de jongerenverenigingen.³⁷ Deze ontwikkeling is een van de vele factoren die eraan bijdroegen dat de tweede generatie Molukkers in Nederland zich steeds meer ging richten op de RMS en de strijd in de Zuid-Molukken. Het was zelfs zo dat de strijd voor de RMS meer leefde in Nederland dan in de Zuid-Molukken zelf, waar de pro-RMS aanhang inmiddels was gereduceerd tot enkele guerrillastrijders die gedwongen waren in de wildernis te leven.

In 1966 volgde er een klap voor de RMS: de RMS-leider Chris Soumokil werd in Indonesië geëxecuteerd. De Molukse gemeenschap in Nederland reageerde door een president en regering in ballingschap te installeren. Deze installatie was volgens de historicus Fridus Steijlen het resultaat van een lange reeks veranderingen in het Molukse nationalisme. Nog voor de dekolonisatie waren in Indonesië anti-koloniale, anti-westerse en nationalistische gevoelens ontstaan. Het nationalisme kwam in de Molukken al gauw tot uiting als etnisch

³² Kaam, *The South Moluccans*, 138.

³³ B. Penonton, 'Geen Zelfbeschikking maar Zelfverzorging' in: Boomen en Metekohy, *Maluku Selatan*, 27.

³⁴ B. Penonton, 'Van Wijster tot De Punt' in: Boomen en Metekohy, *Maluku Selatan*, 64.

³⁵ Steijlen, 'Hostage-taking Actions', 102.

³⁶ F. Steijlen, *Moluks Nationalisme in Nederland 1951-1994: Van Ideaal tot Symbool* (Amsterdam 1996) 114.

³⁷ *Ibidem* 114, 115.

nationalisme dat gericht was op Molukkers. Vanaf het uitroepen van de RMS was de Molukse nationalistische beweging een ondersteunende nationalistische beweging. Het moest het centrum (Soumokil die op Ceram zat) volgen en steun voor de guerrillastrijd vergaren.³⁸ Bij het overlijden van het “centrum” en de installatie van een president in Nederland, verschoof het Molukse nationalisme van ‘steun-nationalisme’ naar ‘expatria-nationalisme’. *Ex-patria* betekent “van buiten de *patria*”, of “van buiten het vaderland”.³⁹

Een belangrijke ontwikkeling was dat de mythische leider van de RMS, Soumokil, vervangen werd door een leider en regering die direct zichtbaar waren voor de Molukse gemeenschap in Nederland en juist daardoor meer gevoelig waren voor (directe) kritiek op hun beleid. Deze ontwikkeling markeerde het begin van een radicaliseringproces onder de tweede generatie Molukkers.⁴⁰

De nieuwe Molukse leider, Johan Manusama, ontkwam niet aan de kritiek en genoot nauwelijks gezag over de radicaliserende jeugd.⁴¹ Hij en de andere Molukse leiders waren niet de enigen die kritiek te verduren kregen en hun gezag zagen afnemen. De vaders van de Molukse jongeren genoten ooit veel gezag door hun werk, maar toen ze ontslagen werden uit het leger verdween dat gezag als sneeuw voor de zon. Hele families gingen als gevolg hiervan kapot.⁴² Hoewel het begrip “trouw” zeer centraal staat voor Molukse jongeren, reageerden ze slecht op plotselinge veranderingen en was er snel sprake van verwarring en agressie wanneer de eigenheid bedreigd werd. Hun ouders waren dan trouw aan Nederland, zij zeker niet.⁴³

Naast deze redenen, zijn er nog meer redenen voor de radicalisering onder de Molukse jongeren. Hoewel de oudere generatie trouw was aan Nederland, koesterden ze wel wrok tegen Indonesië vanwege de militaire strijd op de Zuid-Molukken, en tegen de Nederlandse regering vanwege het ontslag uit het leger en slechte behandeling in de kampen. Deze wrok werd op de nieuwe generatie Molukkers doorgegeven. Aan de ene kant werden de jongeren beïnvloed door preken van Molukse leiders over het recht van de RMS en hoe dat werd tegengewerkt door Indonesië en Nederland, maar aan de andere kant werden deze preken door de jongeren als te slap en te pro-Nederlands ervaren, waardoor de leiders nog meer kritiek te verduren kregen.⁴⁴

³⁸ F. Steijlen, ‘Moluccan Nationalism: History, Split Factions, and New Wounds’ in: *International Workshop on South-East Asian Studies*, No. 14 (Leiden 1999) 3, 7, 8.

³⁹ Steijlen, *Moluks Nationalisme in Nederland*, 109.

⁴⁰ Steijlen, ‘Moluccan Nationalism’, 8.

⁴¹ Kaam, *The South Moluccans*, 142.

⁴² Interview Kommer.

⁴³ T. Graafsma, ‘Zuid-Molukse Jongeren: Trouw Waaraan?’, in: Boomen en Metekohy, *Maluku Selatan*, 52.

⁴⁴ E. Rinsampessy, ‘Toenemende Radicalisering onder Molukse Jongeren: Legitimiteitsprobleem of Beleidsprobleem?’ in: Boomen en Metekohy, *Maluku Selatan*, 42.

De jongeren begonnen er steeds meer van overtuigd te raken dat er actie moest worden ondernomen vanwege de terreur die het Soeharto-regime uitoefende op de Molukken, en ze werden gesterkt in hun overtuiging door de successen van andere “bevrijdingsbewegingen” over de hele wereld, zoals de Palestijnse beweging voor vrijheid en onafhankelijkheid. Ze zochten elkaar op en keerden zich sterk af van de Nederlandse maatschappij en het Nederlandse integratiebeleid dat zich nu richtte op het volledig opgaan van de Molukse maatschappij in de Nederlandse.⁴⁵

Integratie was een heet hangijzer in de Nederlands-Molukse betrekkingen. De Molukkers weerstonden elke vorm van integratie omdat ze vonden dat het RMS-ideaal dan in belang zou verminderen of zelfs helemaal zou kunnen verdwijnen. Ze zagen het niet zozeer als integratie, maar meer als assimilatie.⁴⁶ De Molukkers wilden niet opgaan in de Nederlandse samenleving; ze wilden of terug naar de Molukken om daar te strijden voor de RMS, of ze wilden juist in Nederland blijven als aparte gemeenschap om van daaruit steun te blijven vergaren voor de RMS.⁴⁷

De historicus Hans van Amersfoort betoogt dat de Molukkers in Nederland deel uitmaken van de Molukse diaspora. Van Amersfoort hanteert de definitie dat een diaspora ‘een gevestigde gemeenschap van een bevolking [is] die zichzelf ziet als een groep ‘die ergens anders vandaan komt’, en waarvan het gemeenschappelijke en meest belangrijke doel is om een politiek ideaal te realiseren in het thuisland.’⁴⁸ Deze definitie past bij de Molukkers, des te meer omdat, volgens Steijlen, de jongere generatie hun aanwezigheid in Nederland in een politieke, en niet in een sociale, context zag. Zolang Nederland dat niet erkende, zouden er radicale acties volgen.⁴⁹

Door gebruik te maken van de jongerenorganisaties zoals de PPKM en het acteren in de politieke arena daarvan, kon de jongere generatie Molukkers zich organiseren en acties voorbereiden.⁵⁰ Ze ervoeren de huidige situatie in Nederland als onrechtvaardig en besloten daarom om over te gaan tot “politiek geweld”. Doordat deze jongeren geweld wel als rechtvaardig middel beschouwden, lieten ze zien hoe machteloos de oudere generatie

⁴⁵ Rinsampessy, ‘Toenemende Radicalisering onder Molukse Jongeren’, 42.

⁴⁶ Boomen en Metekohy, *Maluku Selatan*, 1.

⁴⁷ Penonton, ‘Geen Zelfbeschikking maar Zelfverzorging’, 27.

⁴⁸ H. van Amersfoort, ‘The Waxing and Waning of a Diaspora: Moluccans in the Netherlands, 1950-2002’, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 30, No. 1 (2004) 152.

⁴⁹ Steijlen, ‘Hostage-taking Actions’, 103.

⁵⁰ Steijlen, *Moluks Nationalisme in Nederland*, 116, 117.

Molukkers en zijn leiders waren.⁵¹ Deze eerste generatie had immers op enkel vreedzame wijze geprobeerd om meer aandacht voor hun zaak te krijgen.

Maar de vreedzame methode werd in het begin van de jaren zeventig, door de radicalisering en het opraken van het geduld van de tweede generatie, verworpen. De situatie werd (daarbij) verergerd door een verslechtering van de relatie met de Nederlandse samenleving als gevolg van confrontaties tussen Molukse en Nederlandse jongeren en de voortgaande isolering van Molukkers die in hun eigen, gesloten wijken verbleven.⁵² In 1970 was het geduld van de Molukse jongeren op en volgde de eerste actie. Een periode van geweld en terrorisme in Nederland ving aan.

Hoe heeft het zover kunnen komen? Het antwoord op deze vraag is niet simpel. Het was een combinatie van Molukse, Nederlandse en internationale factoren. Ten eerste was er binnen de Molukse gemeenschap een afbrokkeling van het gezag van de oudere generatie door werkloze vaders en een meer zichtbare RMS-regering. De oudere generatie genoot geen gezag meer, maar speelde nog wel de wrok over op hun kinderen en bleef het geloof in het RMS-ideaal prediken. Zojuist opgerichte eigen jongerenorganisaties zorgden voor de isolering van de Molukse maatschappij binnen Nederland. De relatie met de Nederlandse samenleving verslechterde verder door confrontaties met Nederlanders, het integratiebeleid van de Nederlandse regering, en het onbegrip van Nederlanders voor de politieke context van de Molukkers. Van buiten Nederland werden de jonge Molukkers beïnvloed door verscheidene bevrijdingsbewegingen en de successen die zij boekten. Het geduld van de Molukse jongeren raakte op en de vreedzame middelen bleken niet te werken. Alles bij elkaar opgeteld zorgde dit voor de eerste geweldsexplosies, die in het volgende hoofdstuk zullen worden beschreven.

⁵¹ Rinsampessy, 'Toenemende Radicalisering onder Molukse Jongeren', 42, 44.

⁵² Steijlen, 'Hostage-taking Actions', 105.

2. Van Wassenaar tot Vaassen

In aanloop naar de gijzelingen bij De Punt en Bovensmilde waren er enkele acties van Zuid-Molukse jongeren in Nederland. We willen weten hoe deze acties verliepen, welke middelen werden ingezet en of er verbanden waren tussen deze acties. Belangrijker nog, hoe reageerde de politie? Was men voorbereid op het geweld dat werd ingezet door de Molukkers? De eerste resultaten kwamen naar voren aan het begin van de jaren zeventig, toen Molukse jongeren voor het eerst tot actie overgingen.

Op 30 augustus 1970⁵³ was het zover; drieëndertig gewapende Molukse jongeren bestormden de woning van de Indonesische ambassadeur in Wassenaar. Er stond op dat moment een politieman op wacht; hij werd direct doodgeschoten.⁵⁴ Er waren niet alleen jongeren betrokken bij de actie; ook oudere leiders waren bij de actie betrokken om bloedvergieten te voorkomen.⁵⁵ Het is echter onduidelijk in hoeverre de leiders invloed uitoefenden op de acties van de jongeren tijdens de bestorming.⁵⁶

De reactie vanuit de Nederlandse samenleving was na de actie vrij mild. De aanvallers kregen gevangenisstraffen van vier maanden tot drie jaar en de rechter had sympathie voor de drang van de jongeren om iets te doen voor hun idealen. Concrete resultaten werden echter niet gehaald met de actie. Er waren wel gesprekken tussen de Nederlandse regering en Manusama (die zelf de actie niet steunde), maar dat leverde niets op. De bezetters van Wassenaar verkregen grote steun en eer voor hun actie in de Molukse gemeenschap, al had een deel van de eerste generatie kritiek op de actie.⁵⁷

De actie kende echter niet alleen positieve resultaten. Delen van de Nederlandse samenleving die tot dan toe de Molukkers steunden, lieten hun steun vallen. Hiertoe behoorden orthodox-protestantse organisaties en gemeenschappen uit de voormalige koloniale wereld. Er waren echter ook groepen, vanuit het andere deel van het politieke spectrum, die marxistisch-leninistisch gericht waren en die wel hun steun begonnen uit te spreken voor de Molukse zaak.⁵⁸ Dit betekende een verandering in de oriëntatie van Molukse jongeren, die zich ineens gesteund zagen door heel andere groeperingen en tegelijkertijd op eigen initiatief zelfs banden gingen onderhouden met de *Black Power*-groeperingen in de Verenigde Staten.⁵⁹

⁵³ Steijlen, 'Hostage-taking Actions', 104.

⁵⁴ Amersfoort, 'The Waxing and Waning of a Diaspora', 163.

⁵⁵ Steijlen, 'Hostage-taking Actions', 104.

⁵⁶ Amersfoort, 'The Waxing and Waning of a Diaspora', 163.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Ibidem.

⁵⁹ Steijlen, 'Hostage-taking Actions', 104.

Het valt op dat de Molukse jongeren het bij hun eerste actie niet gemunt hadden op Nederlanders (al kwam er wel een Nederlandse agent om het leven), maar op Indonesiërs zoals de ambassadeur. De eerste jaren van radicalisering waren gericht op Indonesië en daardoor anti-imperialistisch en traditionalistisch van aard. Er waren Molukkers die zich in deze tijd voorbereidden op militaire acties op de Molukken zelf en daarvoor trainden.⁶⁰

Steijlen concludeert dat deze actie het werk was van enkele radicale individuen binnen de Zuid-Molukse gemeenschap. De retoriek van de gehele Zuid-Molukse gemeenschap was in die tijd angstwekkend, maar ze dreigden alleen met burgerlijke ongehoorzaamheid, terroristische acties hoorden daar niet bij.⁶¹ Van Amersfoort vindt dat onwaarschijnlijk; het plannen van zulke terroristische acties kan de lokale leiders moeilijk zijn ontgaan in de kleine, hechte Molukse gemeenschap.⁶²

Welke rol speelde de politie bij deze actie en wat leerde men ervan? Afgezien van het feit dat er een agent werd doodgeschoten (iets wat werd meegenomen in toekomstige beslissingen), was er na de actie geen evaluatie, en werden er geen maatregelen genomen. In 1970 leek het er voor de regering en de politie nog op dat de Molukse actie een eenmalige gebeurtenis was. Dit beeld zou echter al snel veranderen.⁶³

In 1973 en 1974 kwamen er berichten in Nederland aan dat RMS-sympathisanten in Indonesië gevangen werden genomen en vervolgens werden gemarteld. Dit leidde ertoe dat de Molukse jongeren zich genoodzaakt zagen om wederom actie te ondernemen. Ze besloten tot een verandering in strategie: omdat Indonesische doelen in Nederland niet genoeg konden opleveren (zo had de actie in Wassenaar geleerd), verschoof de aandacht naar Nederlandse doelen, naar Nederlandse burgers dus. In de ogen van de Molukkers was deze stap logisch aangezien Nederland een deel van het probleem vormde in de strijd voor een vrije RMS.⁶⁴

De Molukse jongeren stonden in 1975 weer op scherp en dachten wederom aan gewelddadige acties om de dialoog over de RMS met de Nederlandse regering op gang te brengen. De laatste druppel was de toespraak van koningin Juliana op 25 november van datzelfde jaar. In die toespraak zei ze dat ‘ieder volk het recht heeft op vrijheid.’ Dit overtuigde de Molukkers van hun recht op vrijheid in een onafhankelijke RMS.⁶⁵

⁶⁰ Steijlen, ‘Hostage-taking Actions’, 104, 105.

⁶¹ Ibidem 99.

⁶² Amersfoort, ‘The Waxing and Waning of a Diaspora’, 164.

⁶³ J. M. Breukers, ‘Grootschalig optreden, Bewapening en Uitrusting’, *Politiemuseum.nl*, 44. Geraadpleegd op 2 november 2012).

⁶⁴ Steijlen, ‘Hostage-taking Actions’, 105.

⁶⁵ Penonton, ‘Geen Zelfbeschikking maar Zelfverzorging’, 65.

Op 2 december 1975 werd een trein bij het Drentse dorp Wijster gekaapt door zeven Molukse jongeren. Bij de treinkapers hoorden mensen die in 1970 ook doelen hadden moeten bestormen, maar niet in actie waren gekomen omdat hun leiders daarvan op het laatste moment afzagen. Door de acties af te blazen verloren de leiders het vertrouwen. De jongeren besloten om zelf tot actie over te gaan.⁶⁶ Twee dagen later, op 4 december, bezette een andere groep Molukse jongeren het Indonesisch consulaat in Amsterdam. De beide groepen eisten dat Nederland een gesprek tussen de leiders van Indonesië en de RMS op gang zou brengen plus vrije aftocht voor zichzelf.⁶⁷

De actie van de kapers kwam als een grote verrassing voor de lokale autoriteiten, die langzaam reageerden. Het duurde bijna een hele dag voordat het commandocentrum stond, en de communicatie daarna liep amateuristisch en traag. Dit, in combinatie met ongeduldige kapers, was geen goed teken. Bij de trein zelf waren politiemensen actief. Ze onderhandelden met de kapers en gaven informatie door aan het lokale crisisteam. Dit team moest op zijn beurt weer informatie doorgeven aan het landelijke crisisteam. Het systeem was traag en gaf de kapers het gevoel dat ze niet serieus werden genomen.⁶⁸

Bij het consulaat onderhandelde de politie niet, omdat daar vanaf het begin een psychiater aanwezig was die vanwege zijn professionaliteit meer speelruimte had in de onderhandelingen met de kapers. De meeste aandacht ging echter uit naar de trein omdat daar meer mensen gegijzeld werden.⁶⁹

Aan het begin van de actie bij de trein werd de machinist doodgeschoten, en later werden nog twee passagiers afzonderlijk van elkaar doodgeschoten. Volgens Steijlen waren deze executies niet van tevoren gepland, maar Van Amersfoort is het hiermee niet eens. Hij betoogt dat het direct doodschieten van het eerste slachtoffer een standaardprocedure is bij een terroristische actie. Op die manier maken de terroristen het hun slachtoffers duidelijk dat ze serieus moeten worden genomen, en tegelijkertijd laten ze zich duidelijk gelden tegenover de wat zachtmoedigere kapers onder hen. Deze procedure werd zowel in 1970 als in 1975 gevolgd. Van Amersfoort concludeert, naar mijn mening terecht, dat het geen toeval kan zijn.⁷⁰

⁶⁶ Steijlen, 'Hostage-taking Actions', 106.

⁶⁷ Steijlen, *Moluks Nationalisme in Nederland*, 155, 156.

⁶⁸ F. Steijlen, 'To Talk Them Out Is To Talk Them Out Is To Shoot Them Out Is To... A critical analysis of 'the Dutch Approach' To Moluccan Terrorists', *The Netherlands Journal of Social Sciences*, Vol. 37, No. 1 (2001), 44, 45.

⁶⁹ Ibidem 45.

⁷⁰ Amersfoort, 'The Waxing and Waning of a Diaspora', 172.

Terwijl de kapers in de trein zich hard opstelden, waren de Nederlandse autoriteiten bezig om een strategie te formuleren die een einde aan de actie zou maken. Er werd snel een conclusie getrokken: men probeerde de kapers door uitputting te dwingen de trein te verlaten. De trein zat al zonder stroom (die was eraf gehaald) en daarom ook zonder warmte, en er werden allerlei kleine hulpmiddelen ingezet om het moraal van de kapers verder te ondermijnen. Zo werden er expres te weinig voorraden naar de trein gebracht, of werd er geen bestek geleverd bij het eten. Er was zelfs een plan geopperd om een grote hoeveelheid afval te dumpen bij de trein zodat vogels er massaal op af zouden komen; hun geschreeuw zou slecht zijn voor het moraal van de kapers. Door al deze maatregelen waren de leefomstandigheden in de trein erg slecht.⁷¹

In de onderhandelingen waren zowel de kapers als de autoriteiten erg koppig: de kapers gaven enkel ultimatum en waren niet bereid iets in te leveren, terwijl de autoriteiten niet wilden toegeven aan deze ultimatum of andere verzoeken van de kapers. De onderhandelaars wisten eigenlijk niet goed wat ze met de situatie aanmoesten en daarom was er geen effectieve communicatie of onderhandeling. De omstandigheden voor een patstelling waren optimaal.⁷²

Omdat de onderhandelingen zo traag verliepen en geen concrete resultaten opleverden vroeg het nationale crisisteam aan het Nederlandse leger om een plan voor een mogelijke aanval op te zetten. Maar door de slechte interne communicatie, de afwezigheid van vitale informatie zoals de plaatsen van de kapers in de trein, en onenigheid tussen ministers over het gebruik van geweld, ging het plan niet door. In de praktijk waren de autoriteiten en hun onderhandelaars niet bij machte om iets aan de situatie te veranderen; er waren slechts een paar onderhandelaars uit de Molukse gemeenschap die het probeerden op te lossen.⁷³

Het waren dan ook Molukkers die de situatie in de trein in positieve zin wisten te veranderen. De weduwe van de voormalige leider van de RMS, mevrouw Soumokil, gaf de kapers te kennen dat er mogelijk wraakacties in de Molukken gingen plaatsvinden vanwege de kaping. De kapers wilden dit uiteraard niet en gaven zich op 14 december 1975 over. De bezetters van het consulaat, waar een medewerker van het consulaat probeerde te vluchten en was overleden aan de verwondingen die hem daarbij waren toegebracht, gaven zich vijf dagen later over nadat de Nederlandse regering beloofd had om te gaan praten met de Molukse

⁷¹ Steijlen, 'To Talk Them Out', 45.

⁷² Ibidem 46.

⁷³ Ibidem.

leiders.⁷⁴ Bij beide acties had ook Manusama zich ingezet om de jongeren over te halen zich over te geven.⁷⁵

Het mag duidelijk zijn dat de autoriteiten, in ieder geval op het gebied van onderhandelingen, slecht voorbereid waren. Maar hoe verging het de mensen die rond de trein werkten? Werden er militairen ingezet? En hoe zat het met de politie daar? Een paar van de mensen die ik interviewde over hun rol bij De Punt dan wel Bovensmilde waren ook bij Wijster actief en vertelden graag over hun ervaringen aldaar.

De persoon die de meeste informatie te bieden had over Wijster, was De Chauffeur.⁷⁶ De Chauffeur was tot 2008 in dienst bij de politie. Zijn laatste werk betrof een vredesmissie in Sudan. Hij kwam daar terecht via het Bureau Uitzendingen dat regiokorpsen voor dit werk benaderde; degenen die zich (vrijwillig) opgaven moesten een traject door voordat ze werden uitgezonden. In 1968 was hij begonnen bij de politie en na een jaar basispolitieopleiding werd hij wachtmeester bij de Rijkspolitie. In 1975 en 1977 zat hij bij de Mobiele Eenheid (ME) van Drenthe. Hij woonde in Norg en werkte in Beilen en Vledder. Tegenwoordig is De Chauffeur reisleader. Hij begeleidt jongeren in eerder door hem bezochte landen (zoals Bosnië).⁷⁷

De Chauffeur vertelt dat bij de kaping van Wijster het terrein rond de trein werd afgezet. Deze afzetting verplaatste zich vervolgens naar strategische posities zoals gemeentehuizen en politiebureaus. Er stonden militairen rond de trein, en ME'ers rond de strategische posities. Een voormalig bunker van de BBE in Assen werd als crisiscentrum gebruikt, en De Chauffeur bevestigt de woorden van Steijlen dat het erg lang duurde voordat de organisatiestructuur vaststond. Zelfs toen waren de afzettingen echter nog niet waterdicht. Journalisten van De Telegraaf schreven over dingen die eigenlijk alleen de militairen (die bij de trein lagen) konden weten. Het bleek dat de journalisten zich in militaire uniformen hulden en zo vlakbij de trein konden komen.⁷⁸

Er waren ook reguliere politieagenten aanwezig. Zo werden er tolken ingezet om de kapers te kunnen verstaan, en het waren politiemannen die met de tolken werkten en de informatie die ze kregen noteerden in het Nederlands. Daarnaast waren er ook agenten die voorraden naar de trein brachten.⁷⁹ Als chauffeur van de ME was De Chauffeur een vrij man. Waar iedereen op posten werd gezet had hij de ruimte om zelf de omgeving te verkennen. Dat

⁷⁴ Steijlen, 'To Talk Them Out', 47.

⁷⁵ Steijlen, *Moluks Nationalisme in Nederland*, 155, 156.

⁷⁶ "De Chauffeur" wil graag als persoon op de achtergrond blijven en daarom gebruik ik zijn echte naam niet.

⁷⁷ Interview met "De Chauffeur".

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ 'Treinkaping bij Wijster', *Vijfeeuwenmigratie.nl* (foto niet gebruikt in de tekst wegens auteursrecht). Geraadpleegd op 2 november 2012.

hij dat zo makkelijk kon doen kwam omdat niemand wist hoe het moest en hoe het ging. De kaping bij Wijster was de eerste treinkaping ooit in Nederland en een zeer grote operatie voor leger, politie en regering. Door zijn vrijheid van beweging was De Chauffeur getuige van een executie van een passagier en maakte hij, tot zijn eigen genoegen, de ontknoping bij Wijster mee.⁸⁰

Een andere geïnterviewde, ook bij Wijster aanwezig, was Jan Smalbrugge, nu vijfenzestig jaar oud en met pensioen. Hij ging op negentienjarige leeftijd een jaar naar de politieschool en kreeg daarna een stageplek met een mentor waarmee hij samen op pad ging om praktijkervaring op te doen. Zijn functie was wachtmeester eerste klasse in Groenlo, waar hij tevens woonde. Zijn voorkeur ging uit naar een functie in het verkeer. Hij was geïnteresseerd in het analyseren van aanrijdingen met behulp van, onder andere, foto's. Hij was getrouwd en had geen kinderen. Zijn vrouw had een baantje en vond het niet erg dat hij met de ME meeging. Smalbrugge zat in 1975 en 1977 bij de Mobiele Eenheid (ME) van Apeldoorn. Hij was ME-groepslid bij zowel de kaping bij Wijster als de gijzeling bij Bovensmilde.⁸¹

Smalbrugge zei in zijn interview, net als De Chauffeur, dat de ME en de militairen bij Wijster veel last hadden van journalisten en fotografen. Het was een buitengebied en daarom lastig om hermetisch af te sluiten. De ME'ers daar hadden de taak om het gebied in de gaten te houden.⁸² De militairen die rond de trein lagen, waren de *combatants*, de gevechtseenheden. En over die eenheden kon een andere geïnterviewde, Kees Kommer, meer vertellen.

Kees Kommer is in 1939 geboren in de kop van Noord-Holland, waar hij werd opgeleid als tuinder. Hij is tijdens deze opleiding in dienst gegaan. Bij de keuring, alwaar hij zich op gaf voor de commando's, kreeg hij een oproep om bij de marechaussee te gaan voor de dienstplicht. Het plan van Kommer was om meer te verdienen in de proeftijd, om vervolgens na de proeftijd weer terug te gaan naar de kop van Noord-Holland, maar hij bleef "hangen" bij de marechaussee. Hij heeft altijd graag kennis willen overdragen, dat erg belangrijk voor hem was (en nog steeds is). Hij wilde instructeur worden, en bij de marechaussee kon dat. Hij was door de selectie gekomen en zo onderofficier geworden, en werd daarna geselecteerd voor de officiersopleiding bij de marechaussee. In 1973 werd hij commandant bij de Verkeersschool Marechaussee. De BBE was in die tijd net opgericht. Kommer werd het jaar daarna hiervoor

⁸⁰ Interview De Chauffeur.

⁸¹ Interview met Jan Smalbrugge.

⁸² Ibidem.

gevraagd. Hij stemde hiermee in, met de voorwaarde dat hij eruit zou stappen als de regering hem dingen liet doen die tegen het advies van zijn eenheid in gingen.⁸³

Kommer zat in 1975 en 1977 in de Bijzondere Bijstandseenheid Krijgsmacht (BBEK). Deze eenheid bestond uit vierendertig man. Een derde hiervan was onderofficier bij de Koninklijke Marechaussee, een derde was onderofficier bij de Koninklijke Landmacht en een derde was lid van het Korps Mariniers. Dit waren allemaal schutters. De eenheid waar Kommer bij hoorde werd geleid door drie marechausseeofficieren, waarvan hij er een was. Naast de BBEK was er ook de BBERP, wat een eenheid van de Rijkspolitie was. Deze personen waren ook schutters. Hoewel de training van de BBEK en BBERP hetzelfde was, waren deze eenheden volledig van elkaar gescheiden. De laatste BBE was de BBE Mariniers, wat een “*close combat*”-eenheid was die ingezet werd voor het bestormen van doelen.⁸⁴

Kommers eerste ervaring met de BBE was de gijzeling op de Franse ambassade door het Japanse Rode Leger in 1974. Er was daarna een mislukte poging, door Molukkers, om koningin Juliana te gijzelen. Later lukte het Molukkers wel om het consulaat in Amsterdam te bezetten. Deze actie was, zoals hierboven verteld, gelijktijdig met de gijzeling van de trein bij Wijster. Door de bezetting van het consulaat, enkele dagen na de kaping bij Wijster, moesten de BBEK en een eenheid BBE Mariniers (er bleef er een achter) van Wijster naar Amsterdam; de BBERP bleef in zijn geheel bij Wijster.⁸⁵

De scheiding tussen politie en ME enerzijds en de gevechtseenheden, de BBE's anderzijds, was vrij nieuw. De BBE was opgericht naar aanleiding van terroristische acties (over de wereld) in het begin van de jaren zeventig en werd voor het eerst ingezet bij de actie van het Japanse Rode Leger. De oprichting van deze nieuwe, goed bewapende eenheden betekende niet dat de politiestructuur en bewapening hierop achter zou blijven. De jaren zeventig waren juist het toneel van een reorganisatie van de politie. De minister van Justitie, Van Agt, en de minister van Binnenlandse Zaken, De Gaay Fortman, beloofden in 1975 een politieorganisatie op te zetten op het niveau van zesentwintig vastgestelde regio's.⁸⁶

Het doel van de nieuwe politieorganisatie was een organisatie die hetzelfde was door heel Nederland. Zo konden de problemen effectiever worden bestreden, zo dachten de betrokken ministers.⁸⁷ Elk regiopolitiekorps zou minstens één ME-peloton op de been

⁸³ Interview Kommer.

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ Ibidem.

⁸⁶ C. Fijnaut, *A History of the Dutch Police* (Amsterdam 2008) 163.

⁸⁷ Ibidem 164.

brengen. De grotere korpsen, zoals die uit de regio Amsterdam en Rotterdam, konden er meer inzetten. Heden ten dage kunnen deze grote regio's zelfs vijf ME-pelotons inzetten.⁸⁸

De ME-korpsen hebben de plicht om elkaar bij te staan als een regiokorps een probleem niet alleen aankan. De ME'ers worden gerekruteerd uit de reguliere politiekorpsen; het werk bij de ME is een neventaak voor alle agenten, met uitzondering van buurtregisseurs en rechercheurs.⁸⁹ Ook het werk van de BBE is, aldus Kommer, een neventaak voor de betrokkenen. Ze trainen maandelijks voor de BBE en doen hun werk voor de eenheid als dat van hen verlangd wordt.⁹⁰

Naast de op handen zijnde reorganisatie van de politie (Van Agt wilde deze pas doorvoeren als de nieuwe vastgestelde regio's functioneerden⁹¹), werd er ook in 1975 een evaluatie bij de politie uitgevoerd. Dit vanwege het feit dat in 1970 een agent het leven verloor bij de eerste Molukse actie en omdat in 1974 twee agenten gewond raakten bij de actie van het Japanse Rode Leger. De evaluatie had tot gevolg dat er nieuwe schiettrainingen werden ontworpen en nieuwe wapens werden aangeschaft. In 1975 werden er, voor de BBERP, pantserwagens met pistoolmitrailleurs gekocht. In 1977 begon de opleiding van de chauffeurs en schutters voor deze wagens en hun wapens. In datzelfde jaar werd er ook een draaibare koepel en een barricadeschuif gekocht voor deze wagens. In 1976 en 1977 werden er voor het Korps Rijkspolitie nieuwe pistolen aangeschaft: de FN M125 en FN M120 Browning pistolen. Ten slotte werden er in 1977 nieuwe gasmaskers aangeschaft.⁹²

Zoals beloofd, ging de Nederlandse regering met de Molukse leider Manusama praten. Dit gebeurde in januari 1976 en had tot gevolg dat er een commissie werd opgericht. Deze commissie Köbben-Mantouw zou de problemen tussen Nederlanders en Molukkers onder de loep nemen en op basis daarvan aanbevelingen doen die de problemen zouden oplossen. Deze commissie startte officieel op 25 mei 1976.⁹³ De relatie tussen de Nederlandse regering en de Molukse gemeenschap verslechterde echter snel, toen in oktober 1976 barakken van een Moluks woonoord in Vaassen werden gesloopt.⁹⁴ De ontruimingsactie voorafgaand aan het slopen werd uitgevoerd door de ME en de marechaussee.⁹⁵

⁸⁸ B. Bommels, *De Politie in Nederland: Opboksen tegen Misdad en Geweld* (Amsterdam 2003) 169, 170.

⁸⁹ Ibidem 167, 170.

⁹⁰ Interview Kommer.

⁹¹ Fijnaut, *A History of the Dutch Police*, 163.

⁹² Breukers, 'Grootschalig optreden, Bewapening en Uitrusting', 44. Geraadpleegd op 2 november 2012.

⁹³ Steijlen, *Moluks Nationalisme in Nederland*, 157, 161.

⁹⁴ S. Boersma, 'Onder de klok van Vaassen. Molukse herinneringen: Maluku Manise (deel 5, slot)', *Geschiedenis24.nl* (23 mei 2012). Geraadpleegd op 2 november 2012.

⁹⁵ NOS redactie, 'Gewelddadige ontruiming woonbarakken Vaassen', *Geschiedenis24.nl* (14 oktober 1976). Geraadpleegd op 2 november 2012.

De sloopactie in Vaassen was officieel gericht op leegstaande panden, maar er werden ook bewoonde panden met de grond gelijk gemaakt. Vele gezinnen verloren in een klap hun woning en, door de korte tijd die ze kregen om te vertrekken, ook veel van hun bezittingen, terwijl er geen nieuwe huisvesting voor hen was geregeld.⁹⁶

Kommer kan zich de actie nog goed herinneren. De barakken vormden de (tijdelijke) huisvesting voor Molukkers, maar moesten in 1976 allemaal weg. Sommige Molukkers wilden hun barakken niet verlaten, met het idee dat vestiging in echte huizen weer een stap dichterbij integratie was en dus een stap verder verwijderd van een terugkeer naar de Molukken. Maar hun aanwezigheid in de barakken maakte geen verschil; zowel lege als bewoonde barakken werden platgewalst. Volgens meneer Kommer leidde dit tot veel woede onder de Molukse gemeenschap en vormde het onder andere aanleiding voor de gijzeling bij De Punt.⁹⁷

Smalbrugge, die zich de actie ook kan herinneren, is het deels daarmee eens. Hij vindt dat er al voor het platwalsen van het kamp bij Vaassen problemen waren. Volgens hem dachten de mensen in Vaassen dat als ze het uit het kamp gingen, ze nog meer van Defensie werden verwijderd. Ze zaten daar tevens lekker bij elkaar en wilden niet weg.⁹⁸ Of er al veel problemen waren of niet, niet lang na de actie bij Vaassen kwamen er vier Zuid-Molukkers bij elkaar in een schuurtje in Bovensmilde om plannen te smeden voor nieuwe acties.⁹⁹

De periode 1970-76 was in Nederland tumultueus. Radicale Molukse jongeren waren erg actief en schuwden het geweld niet tijdens hun acties voor een vrije RMS. Ook de Nederlandse regering ging niet helemaal netjes te werk zoals de actie in Vaassen laat zien. Als gevolg van deze conflicten verslechterde de relatie tussen Nederlanders en Molukkers in rap tempo. De politie en ME stonden in feite tussen deze partijen in. Ze waren er om te communiceren, te onderhandelen, om waar te nemen, om posities af te zetten en deze te bewaken, wat met veel moeite ging. Uit de actie bij Wijster waren wel lessen getrokken: een reorganisatie werd aangekondigd en de bestaande uitrusting werd verbeterd. Die lessen bleken al in het jaar na de actie bij Vaassen goed van pas te komen, aangezien er twee grote gijzelingen plaatsvonden waarover de volgende twee hoofdstukken zullen gaan.

⁹⁶ R. Roelofs, 'Het woord van de regering', *Dutch Approach deel III* (Best Films 2000) 01.00-03.30.

⁹⁷ Interview Kommer.

⁹⁸ Interview Smalbrugge.

⁹⁹ R. Barker, *Niet Hier, Maar op een Andere Plaats: de gijzelingen van Wijster, Amsterdam, De Punt en Bovensmilde* (Alphen aan de Rijn 1981) 201.

3. Oorlog op het golfterrein

In 1977 vonden gelijktijdig twee grote gijzelingen plaats in Nederland. Molukkers kaapten een trein bij De Punt en bezetten een basisschool in Bovensmilde. Het was aan de ene kant een voortzetting van de Molukse acties uit de jaren zeventig, maar aan de andere kant verschilden deze acties in meerdere opzichten van de vorige gijzelingen. Daarnaast zaten er verschillen tussen de acties bij de trein en de school, die duidelijk zullen worden naarmate we dieper duiken in het verloop van de acties en de personen, zoals de politie, die erbij aanwezig waren.

De eerste actie was de treinkaping. Op maandag 23 mei, omstreeks 09.00 uur, werd de Intercitytrein 747 Assen-Groningen in de gemeente Vries bij De Punt overmeesterd door negen Zuid-Molukkers¹⁰⁰: Max Papilaya, Marcus Lumalessil (Rudi), Ronnie Lumalessil, Junus Ririmasse, Mattheus Tuny (Thijs), George Matulesy (Kojak), Andreas Luhulima, Domingus Rumahmory (Mingus) en Hansina Uktolseja.¹⁰¹ Ze gijzelden 54 passagiers, maar lieten al gauw 40 van hen vrij. De machinist en de conducteur konden aan het begin van de actie ontkomen.¹⁰²

De kapers hadden gekozen voor de 23ste omdat deze twee dagen was voor de Tweede Kamer-verkiezingen. Door zo vlak voor de verkiezingen actie te voeren kregen de kapers maximale aandacht voor hun acties.¹⁰³ Ze hoopten hiermee ook concessies te krijgen van politici die voor stemmen aan het strijden waren.¹⁰⁴ De regering besloot om de verkiezingen door te laten gaan, maar de verkiezingscampagne werd per direct gestopt om zo de gijzelingen zoveel mogelijk gescheiden te houden van de verkiezingen.¹⁰⁵

De eerste meldingen over de acties (de schoolbezetting in Bovensmilde was inmiddels ook begonnen) bereikten de autoriteiten niet lang nadat ze waren begonnen; volgens een verslag uit de Tweede Kamer ontving de meldkamer van de Rijkspolitie te Assen om 09.37 de eerste berichten¹⁰⁶, al geeft een rapport van de gemeentepolitie Assen aan dat om 09.45 het eerste, nog onbevestigde, gerucht over de gijzelingen was binnengekomen.¹⁰⁷

¹⁰⁰ *De gijzelingen in Bovensmilde en Vries: Verklaring en verslag van de regering over de gijzelingen. Debat in Tweede Kamer* ('s-Gravenhage 1977) 8.

¹⁰¹ Barker, *Niet Hier, Maar op een Andere Plaats*, 375.

¹⁰² *De gijzelingen in Bovensmilde en Vries*, 8.

¹⁰³ Barker, *Niet Hier, Maar op een Andere Plaats*, 202.

¹⁰⁴ 'Children in a School of Terror', *Time*, 55.

¹⁰⁵ 'Molukse gijzelingsacties 1977', *BeeldenGeluidWiki.nl*. Geraadpleegd op 2 november 2012.

¹⁰⁶ *De gijzelingen in Bovensmilde en Vries*, 8.

¹⁰⁷ Archief gemeentepolitie Assen, Drents Archief, inv. nr. 545, 'Dag- en nachtrapport', 23 mei 1977.

De autoriteiten namen, anders dan in 1975, snel actie en stelde al om 10.00 uur het crisiscentrum van de regering in het ministerie van Justitie en het beleidscentrum in Assen in werking.¹⁰⁸ Het beleidscentrum was gevestigd in een oude BBE-bunker.¹⁰⁹ Het beleidscentrum bestond uit de assistent van de Commissaris van de Koningin (Boele), twee procureurgeneraals (Van de Weg en Van Binsbergen), de hoofdofficier van Justitie (Muntendam), de burgemeester van Assen (Masman), de locoburgemeester van Assen (Kerkhof), de commandant der Rijkspolitie Assen (Spaanderman), een adviseur (Bergsma) en de burgemeester van Smilde (De Noord).¹¹⁰ Zij werden bijgestaan door drie gedragswetenschappelijke deskundigen die elkaar aflosten.¹¹¹

Nog voordat de districtscommandant van het Korps Rijkspolitie zijn eerste acties kon ondernemen, kwamen er al (valse) meldingen binnen bij de meldkamer van de gemeentepolitie in Assen. Zo kwam om 10.45 uur een melding binnen dat er een bom bij de school “De Baander” zou liggen. Ongeveer een uur later werd er melding gemaakt dat er een trein voorbij Zwolle, die richting Assen reisde, ook zou zijn gekaapt. Dit was slechts het begin van allerlei (valse) meldingen waarmee de politie te Assen overspoeld werd de komende dagen.¹¹²

Daarna begonnen de autoriteiten hun eerste stappen te ondernemen. Om 12.00 uur vroeg de Koninklijke Marechaussee om portofoons van de BBE en het Korps Rijkspolitie. Om 12.32 vroeg de Rijkspolitie om de eerste wegafzetting: de rijksweg 36 Assen-Groningen moest vanuit de richting Assen worden afgesloten. Om 12.45 was deze afzetting voltooid en om 13.36 was er een omleiding voor het verkeer vanuit Assen geregeld. In de tussentijd was de rijksweg 33 ook afgesloten op last van de politie.¹¹³ Kort hierop werd op last van de districtscommandant gevraagd om afzettingen bij de school, trein en andere objecten. Intussen was men bezig om bijzondere eenheden van de politie, de Koninklijke Marechaussee, het Korps Mariniers en andere militairen te halen naar Assen.¹¹⁴

Om de trein bij De Punt werd een grote afzetting gevormd en er werd gezocht naar locaties voor de arriverende leden van de BBE. Er moest ook worden gezorgd voor de logistiek aangezien er veel mensen binnen de ring om de trein gingen werken. Dan moest er

¹⁰⁸ *De gijzelingen in Bovensmilde en Vries*, 8.

¹⁰⁹ Interview De Chauffeur.

¹¹⁰ Archief gemeentepolitie Assen, Drents Archief, inv. nr. 545, ‘Verbindingen’.

¹¹¹ *De gijzelingen in Bovensmilde en Vries*, 8.

¹¹² Gemeentepolitie Assen, ‘Dag- en nachtrapport’, 23 mei 1977.

¹¹³ Ibidem.

¹¹⁴ *De gijzelingen in Bovensmilde en Vries*, 8.

ook nog communicatie met de trein worden verzorgd.¹¹⁵ Dit werk werd gedaan door mensen van de lokale politie die als eerste ter plekke waren.¹¹⁶

Op dat moment waren de eisen van de kapers nog niet bekend. De Volkskrant kopte op zijn voorpagina op 24 mei: ‘Molukkers zwijgen over doel acties.’¹¹⁷ Trouw kopte dezelfde dag op haar eigen voorpagina ‘Eisen Molukkers niet bekend.’¹¹⁸ Andere kranten, zoals de NRC en het Nieuwsblad van het Noorden, kwamen met de meer algemene koppen als ‘Molukkers kapen trein en bezetten school’.¹¹⁹

De eisen van de kapers werden pas bekend nadat twee agenten van de Rijkspolitie een telefoonkabel hadden gelegd naar de trein. Nadat de Leider Plaatselijk Delict (LPD) Vries via een megafoon duidelijk had gemaakt aan de kapers in de trein dat er mensen met een telefoonkabel aankwamen, gingen de twee agenten gehuld in enkel een onderbroek naar de trein toe. Daar eenmaal aangekomen werd de kabel gelegd en liepen ze terug. Ze werden echter teruggeroepen door een kaper. Hij gaf hen een briefje waarop de eisen stonden.¹²⁰ De kapers wilden dat ze met de gegijzelden naar een vliegtuig met bemanning werden gebracht, die ze vervolgens zou brengen naar een bestemming die de gijzelnemers zelf kozen.¹²¹ Daarnaast moesten alle Molukkers die vastzaten om politieke redenen (mensen die betrokken waren bij eerdere acties) vrij worden gelaten en moest de Nederlandse regering haar politieke en materiële steun aan het bewind-Soeharto stoppen.¹²²

De kapers hadden dit keer geen ultimatum waarin ze dreigden met het doden van de slachtoffers: de kaping bij Wijster had ze waarschijnlijk geleerd dat een gijzelingsactie zonder slachtoffers de meeste kans gaf op succes. In 1975 had het doden van gijzelaars de regering niet op de knieën gekregen maar juist een impasse veroorzaakt. De wapens die ze bij zich hadden waren er enkel voor de dreiging (het lossen van waarschuwingsschoten hoorde hierbij). Ze hadden ook geleerd van Wijster dat kinderen de hoogste prioriteit voor de Nederlandse regering waren, daarom werd ook de school bezet.¹²³ De kapers van De Punt zetten hun eisen kracht bij door op de vierde dag, 26 mei, een drietal gijzelaars geblinddoekt en vastgebonden (met touwen om de nek) voor korte tijd buiten de trein te laten lopen.¹²⁴

¹¹⁵ P. Bootsma, *De Molukse Acties: Treinkapingen en Gijzelingen 1970-1978* (Amsterdam 2000) 212.

¹¹⁶ Roelofs, ‘Het woord van de regering’, 14.00.

¹¹⁷ *Volkskrant*, 23 mei 1977, voorpagina.

¹¹⁸ *Trouw*, 23 mei 1977, voorpagina.

¹¹⁹ *Nieuwsblad van het Noorden*, 23 mei 1977, voorpagina.

¹²⁰ ‘Assen-Smilde-De Punt’, *RP magazine*, 18^e jaargang, No. 10 (juni 1977) 6.

¹²¹ Barker, *Niet Hier, Maar op een Andere Plaats*, 233.

¹²² Steijlen, *Moluks Nationalisme in Nederland*, 162.

¹²³ Barker, *Niet Hier, Maar op een Andere Plaats*, 201.

¹²⁴ *De Telegraaf*, 26 mei 1977, voorpagina.

Een ander verschil met de situatie in 1975 was dat *hardliners* binnen het overheidsapparaat de overhand hadden. Het gezicht van deze groep was de minister van Justitie, Dries van Agt. Hij dreigde al meteen om met geweld een einde te maken aan de acties. Maar, zolang er kinderen in de school zaten, behoorde dit niet tot de mogelijkheden; het was pure bluf van de minister van Justitie.¹²⁵ De Nederlandse regering stelde hierna drie voorwaarden aan de kapers. Ten eerste moesten alle kinderen worden vrijgelaten, ten tweede moesten alle overige gijzelaars worden vrijgelaten op Schiphol (waar ze werden omgeruild tegen Molukse gevangenen) en ten derde mochten alleen de Molukkers die geen dodelijke slachtoffers hadden gemaakt het land verlaten.¹²⁶

Intussen waren er binnen de afzetting bij de gekaapte trein 1000 tot 2000¹²⁷ leden van de politie, het Korps Mariniers en andere gespecialiseerde manschappen aanwezig.¹²⁸ Aan de rand van de afzetting werden objecten goed bewaakt. De spoorwegovergang bij het Groningse dorp Glimmen was afgezet met tanks, leden van de marechaussee en barricades. Naast de militaire politie (Koninklijke Marechaussee) assisteerden mensen van de Rijkspolitie bij het toezicht op de spoorwegovergang. Het golfclubcentrum, waar de meeste manschappen waren gestationeerd, was beveiligd met tanks en prikkeldraad.¹²⁹

De Nederlandse pers werd, in tegenstelling bij de kaping bij Wijster, buiten de afzetting gehouden; zij concentreerde zich bij de bewaakte spoorwegovergang.¹³⁰ De voorlichting van de regering aan de pers en het publiek werd gekenmerkt door terughoudendheid. De media waren zich dan ook bewust van de grote belangen die op het spel stonden en de risico's waaraan de gegijzelden waren blootgesteld.¹³¹ Dit is goed terug te zien in de Nederlandse kranten uit de periode van de gijzelingen. Vooral de eerste week besteedden ze veel aandacht aan de affaire maar onthielden zich van speculatie of van artikelen die woede bij de Molukkers konden opwekken. De enige uitzondering hierop is De Volkskrant, die op 27 mei een artikel publiceerde waarin de gijzelnemers omschreven werden als een 'groep desperate rebellen'.¹³²

De meldkamer van de gemeentepolitie Assen werd intussen overspoeld met chaotische meldingen. Zo waren er alleen al op 23 mei de meldingen dat er ergens in Groningen wapens

¹²⁵ Steijlen, 'To Talk Them Out', 48.

¹²⁶ Barker, *Niet Hier, Maar op een Andere Plaats*, 268.

¹²⁷ Bootsma, *De Molukse Acties*, 212, en 'The Commandos Strike At Dawn', *Time*, 40.

¹²⁸ *De gijzelingen in Bovensmilde en Vries*, 16.

¹²⁹ Assen-Smilde-De Punt', *RP magazine*, 7.

¹³⁰ Reitsma, O., 'Een terugblik op de verbijstering van de ingreep', *Elseviers magazine*, 33^e jaargang, No. 24 (juni 1977) 14.

¹³¹ *De gijzelingen in Bovensmilde en Vries*, 18.

¹³² *Volkskrant*, 27 mei 1977, 9.

lagen die Molukkers gingen gebruiken voor nieuwe acties, dat er ‘een terreurgroep aan zat te komen’, dat de Molukse wijk in de gemeente Smilde ‘eraan [zou] gaan’, dat er 25 zwaarbewapende Nederlandse oud-militairen op weg naar Assen waren, dat Molukkers een aanval op het politiebureau in Assen gingen uitvoeren, dat er bewapende Molukkers in Drenthe rondreden en dat een slachterij in het Drentse dorpje Gieten zou worden bezet op 24 mei.¹³³ De dagen erna volgden nog vele van dit soort meldingen, inclusief talloze bommeldingen.

De gemeentepolitie Assen was inmiddels ook begonnen met het surveilleren bij objecten waarvan de districtscommandant vond dat het nodig was. Voor diverse objecten, in zogenaamde projecten ondergebracht, waren duidelijke regels opgesteld over de duur, wijze, en frequentie van controle. Project I betrof het NS-station Assen, het gemeentehuis Assen, het Provinciehuis, het Paleis van Justitie, het parket van de officier van Justitie, het gebouw van de BBE, het woonhuis van de Commissaris van de Koningin en het woonhuis van de burgemeester van Assen. Voor deze objecten gold een controle van vierentwintig uur dag, met minimaal een keer per uur controle. De wijze van controle was als volgt: ‘Nauwkeurige observatie, eventueel controle van achterkant objecten. Indien patrouilleauto wordt verlaten ga over op portofoon. Meld aan wachtcommandant wanneer auto wordt verlaten en voor hoe lang. Vier man, één auto. Benader mensen met één man.’¹³⁴

Project II omvatte het Wilhelminaziekenhuis, het Huis van Bewaring, het PTT-kantoor, Licht en Kracht (psychiatrische inrichting), Port Natal (landgoed waar het Wilhelminaziekenhuis lag), en Regas (kantoor voor maatschappelijk werk). Hier was sprake van vierentwintig uur per dag controle, minimaal een keer per uur controle. Twee man en een auto waren beschikbaar. De wijze van controle was dezelfde als bij project I. Project III omvatte transformatorstations, het pompstation, het gebouw van de Nederlandse Aardoliemaatschappij (NAM), het beleidscentrum, het perscentrum, het medisch coördinatiecentrum en het politiebureau (allen te Assen). Er was van 18.00 tot 8.00 controle, ieder uur een keer controle met twee man en een auto. Wijze van controle was dezelfde als bij de vorige projecten. Tenslotte was er project IV, dat betrekking had op kerkgebouwen, scholen, bioscopen en clubhuizen. Er waren twee man en een auto hiervoor beschikbaar. De frequentie van controle werd bepaald door de wachtmeester. De controle bij scholen en kerken behoorde onopvallend te zijn om de rust te bewaren. Kerken werden op zondag van 8.00 tot 20.00 gecontroleerd, scholen van maandag tot en met vrijdag van 8.00 tot 16.00 uur.

¹³³ Gemeentepolitie Assen, ‘Dag- en nachtrapport’, 23 mei 1977.

¹³⁴ Archief gemeentepolitie Assen, Drents Archief, inv. nr. 545, ‘Controle objecten, verkeersmaatregelen’.

Bioscopen werden de hele week van 19.00 tot 22.00 gecontroleerd, en de clubhuizen werden op willekeurige tijdstippen bezocht.¹³⁵

Een paar dagen na het begin van de actie werden de gegijzelde schoolkinderen in Bovensmilde massaal ziek. De kapers zagen zich genoodzaakt om ze vrij te laten. Een van de leraren was ook ziek geworden en werd vrijgelaten.¹³⁶ Hierdoor lag de weg open, althans in principe, voor de kapers om naar een klaarstaand vliegtuig te vertrekken. De Nederlandse regering probeerde in deze fase echter continu om zoveel mogelijk tijd te winnen. Zo wilden de verantwoordelijke ministers eerst laten onderzoeken wat er zou moeten gebeuren met het transport en de vliegtuigbemanning. De regering kwam na verloop van tijd zelfs met een nieuwe voorwaarde (waarvan de regering claimde dat deze bij de eerste drie eisen hoorde), namelijk dat de kapers hun land van bestemming (per vliegtuig) kenbaar maakten.¹³⁷

Deze voorwaarde werd gesteld omdat men vond dat, als het niet werd ingewilligd, dan in feite een vliegtuigbemanning tot gegijzelde werd gemaakt. Zoiets mocht de regering, volgens minister-president Joop den Uyl, nooit doen.¹³⁸ Daarnaast meende Van Agt dat de bereidheid van landen om terroristen op te vangen de laatste tijd sterk was verminderd door een wereldwijde toename van terroristische acties in de jaren zeventig.¹³⁹

De eis om een bestemming op te geven werd echter niet ingewilligd door de kapers. Ze waren ook nog boos op de regering.¹⁴⁰ Ze voelden zich bedrogen en vonden dat de regering haar belofte had verbroken. Steijlen is het hiermee eens: de regering had ‘min of meer beloofd’ aan de kapers dat ze een vrije aftocht zouden krijgen als de kinderen waren vrijgelaten.¹⁴¹ De Britse historicus Ralph Barker is het hier niet mee eens: het was de Molukse gijzelnemers niet duidelijk wat er ging gebeuren nadat de kinderen vrij waren gelaten.¹⁴² Er valt voor beide meningen wat te zeggen: de situatie was inderdaad erg onduidelijk, maar de regering had weldegelijk gezegd dat een vrije aftocht afhing van de vrijlating van de kinderen. Het was een kat-en-muisspel dat hard werd gespeeld door de onderhandelaars van beide kampen, en het is niet duidelijk of de regeringsonderhandelaars een vrije aftocht letterlijk en duidelijk hadden beloofd.

De Molukse kapers waren hoe dan ook niet van plan het op te geven. Ze waren hun acties begonnen omdat ze vonden dat er te weinig vooruitgang was geboekt sinds 1975. Tot

¹³⁵ Gemeentepolitie Assen, ‘Controle objecten, verkeersmaatregelen’.

¹³⁶ Steijlen, ‘To Talk Them Out’, 48.

¹³⁷ Barker, *Niet Hier, Maar op een Andere Plaats*, 280, 281.

¹³⁸ *De gijzelingen in Bovensmilde en Vries*, 3.

¹³⁹ *Ibidem* 85.

¹⁴⁰ Barker, *Niet Hier, Maar op een Andere Plaats*, 281.

¹⁴¹ Steijlen, ‘To Talk Them Out’, 48.

¹⁴² Barker, *Niet Hier, Maar op een Andere Plaats*, 372.

nu toe hadden hun eigen acties geen concrete resultaten opgeleverd, wat eveneens gold voor de inspanningen van de commissie Köbben-Mantouw. De kapers waren van mening dat hun voorgangers in 1975 niet genoeg voor elkaar hadden gekregen en te snel hadden gecapituleerd.¹⁴³ Ze bleven de regering aan haar “belofte” herinneren. Beloftes zijn immers heilig in de Molukse cultuur.¹⁴⁴

De regering zelf zag geen behoefte om de “belofte” in te lossen.¹⁴⁵ Ze besloot zelfs helemaal niet aan een compromis mee te werken. Geen enkele eis die niet strookte met de wet werd ingewilligd. Omdat eisen ook op meerdere manieren konden worden geïnterpreteerd bleef de regering aan haar standpunt vasthouden en gaf niet toe.¹⁴⁶ De autoriteiten waren vanaf het begin van de acties er zeker van dat de kapers door uitputting tot overgave konden worden gedwongen. De kapers waren echter goed voorbereid en goed georganiseerd, en vastbesloten door te blijven gaan omdat de Nederlandse regering aan het begin van de acties wel had onderhandeld. De omstandigheden leken ideaal voor een patstelling.¹⁴⁷

Er kwamen wederom Molukse leiders, de RMS-minister Lokollo en de bekende Molukse dokter Tan, vrijwillig naar voren om als onderhandelaars op te treden. Ze wilden de acties beëindigen, maar dan zonder het gezichtsverlies van 1975. Ze wilden concessies doen aan de gijzelnemers en deden aan de hand hiervan verscheidene suggesties aan de regering, die er echter niets mee deed omdat het niet (meer) in haar strategie paste.¹⁴⁸

Tijdens de onderhandelingen tussen regering en kapers had iedereen rondom de trein zijn positie ingenomen, waaronder Kommer en zijn Bijzondere Bijstandseenheid. Hij kreeg, toen de gijzeling begon, in Apeldoorn een telefoontje en moest meteen naar Assen rijden, waar zijn eenheid verzamelde. Bij aankomst op De Punt werd de omgeving meteen verkend; waar mogelijk werden mensen gearresteerd. Kommer en zijn eenheid lagen bij het golfterrein, waar ook de BBE Mariniers in tenten lagen te wachten. Als ze bij de trein moesten liggen waren ze voornamelijk aan de oostkant van de trein actief.¹⁴⁹

Ook De Chauffeur was, als lid van de ME, actief bij De Punt. Hij transporteerde eten en drinken naar de plek. Iedereen zat op de golfbaan. ‘Het was een groot circus. Het was een mierennest van militairen en agenten.’ De Chauffeur had wederom dankzij zijn beroep veel vrijheid en zicht op alles wat zich op het golfterrein afspeelde. Het kasteel op de golfbaan

¹⁴³ Steijlen, *Moluks Nationalisme in Nederland*, 161, 163.

¹⁴⁴ Steijlen, ‘To Talk Them Out’, 48.

¹⁴⁵ Steijlen, ‘To Talk Them Out’, 48, en ministerraad, 2.02.05.02, Nationaal Archief, ‘Notulen ministerraad’, 27 mei 1977, 15 punt 18a.

¹⁴⁶ Barker, *Niet Hier, Maar op een Andere Plaats*, 327.

¹⁴⁷ Steijlen, ‘To Talk Them Out’, 48, 50.

¹⁴⁸ Steijlen, *Moluks Nationalisme in Nederland*, 163.

¹⁴⁹ Interview Kommer.

werd bemand door de politie (het operationele niveau van de operatie) met af luisterapparatuur. Buiten, in de tuin van het kasteel, lag het tentenkamp van de militairen. Er waren ook politiemensen buiten te vinden. De Chauffeur was niet continu op het golfterrein aanwezig; hij werkte twaalf uur op en twaalf uur af. Dat ging zo een paar weken door. Er waren geen regelingen voor werktijden of overwerk: de mannen moesten het doen en er niet over zeuren. De Chauffeur vond zijn werk niet zozeer spannend, maar wel leuk om te doen. ‘Het waren geweldige, positieve ervaringen.’¹⁵⁰

Een toenemend probleem voor de aanwezigen bij de trein was dat het allemaal zo lang duurde, te lang. Mensen gingen de spanning opzoeken, net zoals De Chauffeur door over het terrein te struinen.¹⁵¹ Anderen gingen de verveling te lijf door te gaan drinken in het clubhuis. Sommige mariniers deden dit met overgave en werden naar huis gestuurd.¹⁵² De Chauffeur, die uitrustte op een kazerne (waar naar eigen zeggen makkelijk aan een krat bier te komen was), was zelf niet de kroeg ingegaan omdat hij mensen moest wegbrengen. Als ME’er had hij ook alleen zijn pak aan en geen burgerkleding. Hij kwam niet veel op straat.¹⁵³

Hoewel De Chauffeur de situatie op het golfterrein zag als een waar mierennest, was er toch enige structuur te vinden in de operatie. Kommer wist dat er niet een ring, maar meerdere ringen rond de trein lagen. De eerste (en dichtstbijzijnde) ring bestond uit de Leider Plaatselijk Delict (een politiemans uit Groningen, E. Nordholt) met zijn team, de BBEK en BBE Mariniers. Daaromheen lag de Mobiele Eenheid van de politie en de marechaussee, en daar weer omheen lagen landmachttroepen.¹⁵⁴

Zoals eerder genoemd, waren de landmachttroepen actief aan de rand van de grote afzetting, in feite de buitenste ring. Ze waren er om objecten aan deze afzetting te bewaken met tanks, barricades, prikkeldraad en met behulp van leden van de militaire politie. De binnenste ring werd bemand door de BBEK (scherpschutters) en de BBE Mariniers (de “*close combat*”-eenheid). De mariniers deden ’s nachts aan verkenningen, voorafgegaan door briefings, bij de trein om de situatie goed in de gaten te houden en om af luisterapparatuur te plaatsen bij de trein.¹⁵⁵

In de binnenste ring was ook de LPD en zijn team, bestaande uit leden van de lokale politie, aanwezig. Deze mensen hadden meerdere taken. Zo brachten zij eten (via een lorrie) naar de trein en hadden daar contact met de kapers. De aanwezige technische recherche betrok

¹⁵⁰ Interview De Chauffeur.

¹⁵¹ Ibidem.

¹⁵² Bootsma, *De Molukse Acties*, 262.

¹⁵³ Interview De Chauffeur.

¹⁵⁴ Interview Kommer.

¹⁵⁵ Bootsma, *De Molukse Acties*, 241, 261.

videowaarnemingsposten nabij de trein om deze van alle kanten in de gaten te houden. Dit was ook gedaan bij Wijster, maar dit keer werd het niet ‘in een vlaag van paniek’ gedaan. Ook was de filmuitrusting beter dan die van twee jaar eerder, hoewel sommige persfotografen nog altijd betere apparatuur tot hun beschikking hadden. De agenten deden dienst van 5.00 tot ongeveer 23.00 uur. De dag na die lange dienst zaten ze thuis om zich bezig te houden met lopende zaken in het district.¹⁵⁶

In de middelste ring lag de ME en de marechaussee. Zij waren belast met het opzetten van afzettingen om de trein en om deze vervolgens te bewaken. Er waren meerdere korpsen actief die elkaar afwisselden bij de tweede ring om de trein heen.¹⁵⁷ Deze korpsen waren er omdat de buitenste ring was gericht op het bewaken van enkele objecten zoals spoorwegovergangen en het golfterrein. Op het open terrein waar de trein stond, konden er mensen zoals journalisten gemakkelijk door afzettingen heen glippen. Het was de taak van de ME en de marechaussee om dergelijke personen te arresteren en zo het gebied hermetisch afgesloten te houden.¹⁵⁸

De algehele politietaak bij De Punt bestond volgens De Chauffeur uit twee dingen. Bij de politionele operatie, die inhield dat agenten informatie binnenhaalden om de veiligheid van de mensen in de trein te waarborgen, werd gekeken (1) wie de gijzelnemers waren en (2) wat ze van plan waren. Dat werd achterhaald door het plaatsen van afluisterapparatuur. Vervolgens werden de gedragspatronen in de trein en de situatie rond de trein steeds meer waarneembaar. De gijzelnemers bleken in de trein een centrum te hebben; de agenten wisten dus na verloop van tijd waar ze zaten. Ze luisterden naar wat er gebeurde. Er werden tolken ingezet om de Molukkers te verstaan. De tolken vertaalden het Moluks Maleis en de politieman sloeg de informatie op; een proces dat was geleerd bij Wijster.¹⁵⁹

De gemeentepolitie Assen hielp ook met het vergaren van informatie, maar dan via het afluisteren van telefoons. De politie had een machtiging om gesprekken tijdens de gijzelingen af te luisteren. Wanneer duidelijk werd dat een gesprek niets opleverde, werd het afluisteren direct beëindigd. De algehele machtiging voor het afluisteren werd dan ook direct na de gijzelingen beëindigd door de autoriteiten.¹⁶⁰

Op 9 juni, ruim twee weken na het begin van de acties, brachten de Molukse onderhandelaars Soumokil en dr. Tan na gesprekken met de kapers de volgende boodschap

¹⁵⁶ Assen-Smilde-De Punt’, *RP magazine*, 7.

¹⁵⁷ *De gijzelingen in Bovensmilde en Vries*, 16.

¹⁵⁸ ‘1977 - Jaaroverzicht Journaal’, *NOS* (1977), *Aandachtvoorgeschiedenis.nl*. Geraadpleegd op 2 november 2012.

¹⁵⁹ Interview De Chauffeur.

¹⁶⁰ Archief gemeentepolitie Assen, Drents Archief, inv. nr. 545, ‘Beëindiging machtiging afluisteren telefoon’.

over aan de regering: ‘Wij hebben slechts twee dingen voor ogen. Of vertrek naar het buitenland of de dood. Wij, Zuidmolukse jongeren, die zich momenteel in de trein bevinden, zullen niet alleen sterven doch ook zullen alle treinreizigers ons volgen mocht de Nederlandse regering onze eisen niet inwilligen ... Wat is nou belangrijk? Een vliegtuig of het leven de treinreizigers.’¹⁶¹ Na deze boodschap besloot de regering tot actie over te gaan, ook omdat er een medisch rapport was verschenen waarin werd beweerd dat een voortzetting van de situatie de gegijzelden kon schaden op mentaal gebied;¹⁶² de situatie in de trein was namelijk een (dodelijke) combinatie van veel stress, verveling, en gebrek aan beweging.¹⁶³ Deze bevinding werd ondersteund door een incident in de trein waarbij een passagier een kaper aanviel; een confrontatie die tot geen slachtoffers leidde omdat dat er door de kapers niet werd geschoten.¹⁶⁴

Een bijkomstigheid voor de regering was dat de omstandigheden voor een aanval op de trein beter waren dan bij Wijster. Er was betere observatie, het beschikbare materiaal (zoals wapens) was beter, de publieke opinie was minder gekant tegen een gewelddadig einde,¹⁶⁵ en zoals bekend hadden *hardliners* de overhand in de regering. Na lang beraad tussen de ministers werd er gestemd over het plan voor de aanval. Minister-president Den Uyl was persoonlijk tegen de actie, maar de meerderheid stemde voor. Hierop namen alle ministers hun verantwoordelijkheid en presenteerden de beslissing gezamenlijk. Het bevel voor de aanval kwam de avond van tevoren. De BBE’ers en mariniers werden door hun leidinggevend ingelicht.¹⁶⁶ Het plan was om de trein en de school gelijktijdig te bestormen. Bij de trein zouden scherpschutters, mariniers en luchtmachtpiloten worden ingezet.

De opdracht en het plan voor de aanval waren volgens Kommer gebaseerd op waarnemingen van de BBEK die tot stand waren gekomen dankzij af luisterapparatuur (die onder andere met het eten meekwam) en warmteapparatuur die de posities van de kapers en gegijzelden beter vaststelde. Deze waarnemingen werden verzameld door het crisisteam in Assen. Het team speelde de informatie door aan Den Haag waar de regering de beslissing nam. De opdracht van de regering was als volgt: ‘uitschakelen, niet primair om te doden, maar schieten ter bescherming van de BBE Mariniers. De BBE Mariniers moesten dan overgaan tot arrestatie van de *tango*’s [gijzelnemers].’¹⁶⁷

¹⁶¹ *De gijzelingen in Bovensmilde en Vries*, 15.

¹⁶² Steijlen, ‘To Talk Them Out’, 48.

¹⁶³ ‘The Commandos Strike At Dawn’, *Time*, 40.

¹⁶⁴ R. Roelofs, ‘Codewoord Mercedes’, *Dutch Approach deel IV* (Best Films 2000) 09.00.

¹⁶⁵ Steijlen, ‘To Talk Them Out’, 49.

¹⁶⁶ Bootsma, *De Molukse Acties*, 294, 300.

¹⁶⁷ Interview Kommer.

De beschieting zou plaatsvinden op 11 juni om 4.55, maar werd verplaatst naar 4.57 omdat de straaljagers (*Starfighters*) te laat waren. Toen deze er eenmaal waren, vlogen ze laag over de trein en zetten hun naverbranders aan om een oorverdovend geluid te maken. Ze vlogen zo meerdere keren over. Onmiddellijk hierna werd er geschoten op de trein. Bij de beschieting waren twee teams mitrailleursschutters ingedeeld. Dit waren niet zomaar schutters maar ‘kampioenen van de landmacht.’¹⁶⁸ Ze schoten tussen de compartimenten in en vanaf een bepaalde hoogte zodat de mariniers de trein konden benaderen.¹⁶⁹

Toen de beschieting over was trokken de BBE Mariniers op langs de dijk. Door het plaatsen van springramen werden de deuren van de trein eruit geblazen, met de bedoeling om de gijzelnemers snel te arresteren.¹⁷⁰ In de trein vond er een vuurgevecht plaats tussen de mariniers en een kaper, Rudi, die nog leefde. Hij werd neergeschoten terwijl hij in zijn vlucht een passagier dodelijk verwondde. Een andere passagier was intussen ook dodelijk verwond; ze was door mariniers geraakt terwijl ze sliep op een balkon waar tot die avond alleen kapers waren geweest.¹⁷¹ Het resultaat van de beschieting en bestorming, die om 5.17 over was,¹⁷² was dat er zes Molukse kapers en twee passagiers waren omgekomen. Van de kapers overleefden Rudi Lumalessil, Junus Ririmasse en Andreas Luhulima de aanval.¹⁷³

De eenheid van Kommer had tijdens de aanval 3000 tot 4000 patronen op de trein geschoten. Zelf, als een van de leidinggevende officieren van de BBEK, had hij niet geschoten. Maar ondanks dat hij zelf niet geschoten had voelt hij zich wel verantwoordelijk voor de actie. Op de vraag of hij achter de beslissing van de regering staat om met geweld een einde aan de gijzeling te maken zegt hij: ‘ik sta achter die beslissing.’¹⁷⁴ De Chauffeur was tijdens de bestorming, tot zijn eigen spijt, niet aanwezig op of nabij De Punt.

De bestorming van de trein (en de school) bracht een schok teweeg binnen de Molukse gemeenschap. Duizenden Molukkers, zowel voor- als tegenstanders van de acties, woonden de begrafenis bij van de zes omgekomen kapers. De Molukse leden van de commissie Köbben-Mantouw wilden een onderzoek naar de beschieting van de trein, omdat ze vermoedden dat de kapers bewust om het leven waren gebracht. De rest van de commissie wilde dit niet waarop de Molukkers uit de commissie stapten. De spanningen tussen

¹⁶⁸ Interview Kommer.

¹⁶⁹ Roelofs, ‘Codewoord Mercedes’, 30.00-40.00.

¹⁷⁰ Interview Kommer.

¹⁷¹ Roelofs, ‘Codewoord Mercedes’, 30.00-40.00

¹⁷² Gemeentepolitie Assen, ‘Dag- en nachtrapport’, 11 juni 1977.

¹⁷³ Barker, *Niet Hier, Maar op een Andere Plaats*, 358.

¹⁷⁴ Interview Kommer.

Molukkers en Nederlanders liepen door de bestorming nog verder op. In 1975 was nog gevraagd naar de motivatie van de kapers, nu werden ze direct veroordeeld.¹⁷⁵

De regering was er van overtuigd dat ze het juiste had gedaan. De passagiers waren met de dood bedreigd door de kapers en de gijzeling ging zo lang duren dat het de gegijzelden mentaal zou kunnen schaden. Den Uyl, die persoonlijk tegen de bestorming was en het feitelijk ‘een executie’ noemde,¹⁷⁶ zei zelf na afloop in de Tweede Kamer ‘er was geen andere weg meer, we moesten met geweld er een einde aan maken.’ Van Agt was het hier mee eens. Hij vond dat de regering, die als taak heeft om de rechtsorde en de veiligheid van haar burgers te bewaken, actie moest ondernemen.¹⁷⁷

Hiermee was het debat nog niet afgesloten. Volgens Kommer ontkenden de Molukkers na afloop dat ze hadden geroepen dat ze passagiers zouden doden. Het was volgens hen grootspraak en niet serieus bedoeld. Maar hun uitspraken werden wel opgepakt door de af luisterapparatuur die was geplaatst bij de trein. Er ontstond een dreigende situatie door dit “gerucht”. Door het crisisteam in Assen was dit geïnterpreteerd als feit. Kommer hoorde pas achteraf dat de dreiging van het doden van passagiers slechts een gerucht was, en niet een feit. Desalniettemin vindt hij dat er terecht is ingegrepen: ‘Ik ben nog steeds overtuigd dat het niet anders had gekund.’¹⁷⁸

Het ging Kommer echter niet om de lengte van de kaping en de mogelijke gezondheidsproblemen die dat met zich meebracht. ‘Liever dat het langer duurde en iedereen er levend uitkwam.’ Zo dacht niet alleen hij, maar al zijn collega’s erover. Na afloop van de beschieting en bestorming was hij blij dat zijn collega’s, die de trein hadden bestormd, niet waren omgekomen. Verder kon hij nergens blij om zijn.¹⁷⁹

Kommer wist ten tijde van de gijzelingen al veel van de voorgeschiedenis van de Molukkers. Hij heeft naar eigen zeggen altijd al affiniteit gehad met Nederlands-Indië vanwege een oom van hem (die dezelfde voor- en achternaam had) die onder de Japanse bezetting van Nederlands-Indië gevangen was genomen en naar Birma werd getransporteerd. Hier kwam hij om toen hij aan een spoorlijn werkte. In Bronbeek staat sinds twee of drie jaar een monument met de namen van de slachtoffers van die spoorlijn. Zijn naam staat er ook op.

¹⁷⁵ Steijlen, *Moluks Nationalisme in Nederland*, 163.

¹⁷⁶ Roelofs, ‘Codewoord Mercedes’, 55.00

¹⁷⁷ *De gijzelingen in Bovensmilde en Vries*, 4, 6.

¹⁷⁸ Interview Kommer.

¹⁷⁹ Ibidem.

Kommer had ook een tante die was getrouwd met een marineman die ook in Birma onder de Japane bezetting is omgekomen.¹⁸⁰

Kommer en zijn collega's hebben de kapers nooit gezien als vijanden. De jongeren kwamen op voor hun ouders, hun gevangenzittende broeders en de vrijheid van het Molukse volk (in Indonesië), maar ze gingen te ver met het doden van gijzelaars. De overheid is ervoor om haar burgers te beschermen en de BBE's werden ingezet als middel ter bescherming van de burgers. Het ging er niet om dat de gijzelnemers dood moesten, de geweldsinstructie van de BBE (die viel onder de verantwoordelijkheid van Justitie) was als volgt: 'zo mogelijk arresteren. Je mag jezelf wel verdedigen.' Kommers eenheid is ingezet als politie-eenheid, net als alle andere BBE's. Daarom werd verantwoording afgelegd aan Justitie en ziet Kommer zichzelf niet als marinier of militair, maar als officier van de marechaussee.¹⁸¹

De bestorming mag dan allang zijn afgelopen, Kommer is er nog altijd mee bezig. Hij heeft zelfs een historische roman geschreven over de gijzeling van De Punt die het startpunt betekende van een autobiografie en hij geeft nog altijd interviews. Twee jaar geleden was hij aanwezig bij een debat met oud-minister Van Agt, een ooggetuige van de bestorming bij De Punt, en een (voormalig) gegijzelde. De ooggetuige vond dat er geen acute dreiging voor de gegijzelden was, dus er was geen reden om te bestormen. De gegijzelde betoogde dat de kapers wel rechtsregels hadden overtreden, maar de rechtsorde niet, aangezien het openbare leven in heel Nederland doorging. Kommer vond echter dat er wel een duidelijke dreiging was, en dat de rechtsorde wel was geschonden; de kapers waren met hun actie te ver gegaan. Van Agt stond hem bij en vond dat de psychische problemen en gezondheidsproblemen van grote zorg waren voor de regering. Alle aanwezigen waren het over een ding wel eens: de beloftes van de Nederland regering, die in 1948 zijn gemaakt, zijn niet nagekomen.¹⁸²

De gijzeling bij De Punt heeft ongeveer drie weken geduurd, een periode waarin veel gebeurde op allerlei niveaus. De regering was druk bezig met het onderhandelen en het stellen van voorwaarden voor de kapers, die op hun beurt hun eigen eisen stelden. De landmachtroepen waren belast met het opzetten, en bewaken van, afzettingen bij belangrijke objecten in de buurt van de trein terwijl de marechaussee ze daar steunde en zelf actief was bij het opzetten, en bewaken van, een waterdichte afsluiting die nog iets dichter bij de trein lag.

De agenten bij de lokale politie, de Rijkspolitie en de Mobiele Eenheid hadden zeer verschillende taken. De lokale politie en de Rijkspolitie waren belast met de communicatie

¹⁸⁰ Interview Kommer.

¹⁸¹ Ibidem.

¹⁸² 'Volledig debat treinkaping 1977', *VPRO.nl* (14 maart 2010). Geraadpleegd op 2 november 2012.

met de burgers, het regelen van verkeersafzettingen, het surveilleren bij verscheidene projecten, het afluisteren van de communicatie tussen de kapers en de informatie ervan te noteren, en het assisteren bij de bewaking van de buitenste ring. Daarnaast opereerden ze in de binnenste ring bij de trein waar ze communiceerden met de kapers, eten brachten, en de trein in de gaten hielden door videowaarnemingsposten te bemannen. De Mobiele Eenheid en de militaire politie waren belast met het hermetisch afsluiten van de omgeving door afzettingen (tussen de binnenste en buitenste ring) neer te zetten en te bewaken rond de trein. Wat er bij een dergelijke afzetting gebeurde, wordt besproken in het volgende hoofdstuk.

4. Het niemandsland in Bovensmilde

Enkele minuten nadat de trein bij De Punt werd gekaapt, stapten vier Molukse jongens de basisschool in Bovensmilde binnen. Ze waren bewapend en maakten de directeur van de school duidelijk dat het hun menens was. In alle rust werden de kinderen en de aanwezige leerkrachten verzameld, het gebouw werd afgesloten en de ramen beplakt met kranten. De tweede gijzeling was begonnen, en het zou niet lang duren voordat de autoriteiten zouden reageren.¹⁸³

De vier kapers van Bovensmilde, Willem Soplanit, Isaac Thenu, Gustaf Tehupuring en Tomi Polnaya,¹⁸⁴ hadden hun plan voor de gijzeling uitgevoerd in samenspraak met de groep die de trein had gekaapt, maar vanaf het begin was het duidelijk dat de coördinatie van deze groep anders was dan die van de trein. De 125 gegijzelde kinderen en vijf gegijzelde leerkrachten¹⁸⁵ werden goed behandeld; in Bovensmilde vonden geen taferelen plaats met geblinddoekte gijzelaars die met touwen om hun nek moesten rondlopen. In plaats daarvan speelden ze spelletjes met de kinderen en verzorgden hen goed.¹⁸⁶

Nadat de meldkamer berichten had ontvangen over de gijzeling, werd de lokale politie gestuurd. Uit rapporten van de gemeentepolitie Assen blijkt dat er duidelijke procedures en draaiboeken in die tijd aanwezig waren voor het scenario ‘gijzeling/ontvoering’. Het begint allemaal met het formulier ‘eerste melding gijzeling/ontvoering’. Op dit formulier kunnen zaken worden ingevuld als het aantal daders, het aantal gijzelaars, signalement van de dader(s), de bewapening van de dader(s), de plaats van de gijzeling/ontvoering (en een beschrijving van die plaats), of het om een gijzeling of ontvoering gaat, het tijdstip, en de naam en telefoonnummer van de persoon die de melding doet.¹⁸⁷

Nadat het formulier zo nauwkeurig mogelijk is ingevuld, treedt een stappenplan in werking. De meldkamer wordt ingelicht en het formulier wordt daar afgegeven. De meldkamer stuurt hierop een surveillanceauto die de plaats van de gijzeling/ontvoering omzichtig nadert en hierbij geen risico’s neemt en geen dingen doet die verzet bij de dader(s) kan uitlokken. De verkenningseenheid wordt, na het bekijken van de situatie, gevraagd om aanvullende informatie te geven. Als het werkelijk om een gijzeling of ontvoering gaat, treedt deel twee van het stappenplan in werking: alle beschikbare auto’s worden ter plaatse

¹⁸³ Roelofs, ‘Het woord van de regering’, 09.00.

¹⁸⁴ Barker, *Niet Hier, Maar op een Andere Plaats*, 375.

¹⁸⁵ *De gijzelingen in Bovensmilde en Vries*, 8.

¹⁸⁶ Roelofs, ‘Het woord van de regering’, 36.00.

¹⁸⁷ Archief gemeentepolitie Assen, Drents Archief, inv. nr. 545, ‘Eerste melding gijzeling/ontvoering’.

gezonden, er wordt radiostilte in acht genomen en de meldkamer wordt bezet door de wachtcommandant, een mobilofonist, een telefonist en een notulist.¹⁸⁸

De derde stap in het plan is eerste taak van de wachtcommandant bij de gijzeling/ontvoering. Indien hij niet in de meldkamer aanwezig is worden de voorgaande handelingen van het plan gecontroleerd. Als hij eenmaal aanwezig is, moet de wachtcommandant de hoogst aanwezige politiefunctionaris waarschuwen. Daarna wordt per omroep of intercom alle in het bureau aanwezige personeel opgedragen om binnen te blijven; eventueel worden per afdeling de mensen verzameld. Als dit gebeurd is worden (en dit kan eventueel in overleg met de hoogste functionaris) alle thuiszijnde medewerkers in dienst opgeroepen om naar het bureau te komen.¹⁸⁹

Wanneer de wachtcommandant tevens de hoogst aanwezige politiefunctionaris is, dan worden de oproepen aan de medewerkers op het bureau en de thuiszijnde dienstdoeners overgeslagen door het plan. In plaats daarvan gaat de wachtcommandant de Leider Plaats Delict, de Notulist Plaats Delict en een Observator Plaats Delict benoemen. Hierna wordt er een verbinding verzorgd tussen de meldkamer en het plaats delict, wordt er een voorlopige afzetting bij de plaats opgezet en wordt er zo spoedig mogelijk bij het plaats delict een perceel met telefoon ingericht als post waar de notulist en observator gaan werken.¹⁹⁰

Dankzij dit stappenplan, of draaiboek, konden de lokale autoriteiten snel actie ondernemen en werden er snel veel agenten, in de vorm van de Mobiele Eenheid, opgeroepen om te assisteren bij de school. Rond 10.15, ongeveer een half uur na het begin van de gijzeling, kwamen de eerste Mobiele Eenheden van de Rijkspolitie Bovensmilde binnen. Zij kwamen er een kwartier voordat het nieuws publiekelijk bekend werd via het Algemeen Nederlands Persbureau.¹⁹¹ Er werden in rap tempo meerdere afzettingen gevormd; de eerste NOS-verslaggever die aankwam stuitte direct op een afzetting. Rond deze afzettingen waren zowel Ambonese jongeren als ouders van de gegijzelde kinderen aanwezig. De aanwezige media interviewden hier zowel de ouders als de jongeren.¹⁹²

Ondanks de goede voorbereidingen van de autoriteiten vond er wel een curieus incident plaats aan het begin van de gijzeling. Het was een vrouw (uit een naburig psychiatrisch centrum) gelukt om door de afzettingen te glippen.¹⁹³ Ze liep vervolgens naar de

¹⁸⁸ Archief gemeentepolitie Assen, Drents Archief, inv. nr. 545, 'Stappenplan'.

¹⁸⁹ Archief gemeentepolitie Assen, Drents Archief, inv. nr. 545, 'Eerste taak wachtcommandant bij gijzeling/ontvoering.'

¹⁹⁰ Gemeentepolitie Assen, 'Eerste taak wachtcommandant bij gijzeling/ontvoering.' IV.

¹⁹¹ 'Molukse gijzelingsacties 1977', *BeeldenGeluidWiki.nl*. Geraadpleegd op 2 november 2012.

¹⁹² Ibidem.

¹⁹³ Bootsma, *De Molukse Acties*, 220.

school terwijl ze schreeuwde dat ze haar kind wilde hebben. Ondanks enkele waarschuwingsschoten van de Molukkers, bleef ze bij de school staan. Er werd vlug afgesproken tussen de bezetters en de politie (de lokale politie had immers al een verbinding gelegd tussen de school en de meldkamer) dat de vrouw weg moest worden gehaald, wat ook werd gedaan door twee agenten in onderbroek.¹⁹⁴

Een ander incident een paar dagen later was iets waar de autoriteiten niets aan konden doen, maar wat wel een gevaarlijke situatie opleverde. De Molukse jongeren lieten de kinderen bij openstaande ramen staan waar ze vervolgens moesten schreeuwen ‘Van Agt, wij willen leven!’ Al sinds het begin van de gijzelingen moesten huilende moeders en boze buurtbewoners, die de school in wilden gaan, uit alle macht worden tegengehouden,¹⁹⁵ en nu de kinderen deze woorden schreeuwden wilden de ouders door de politieafzettingen breken om ze zelf te bevrijden, iets wat tegen kon worden gehouden.¹⁹⁶

Den Uyl riep de Nederlandse bevolking op tot kalmte,¹⁹⁷ want meer dan alleen buurtbewoners waren boos, hele gemeenschappen waren de Molukkers zat. De meldkamer van de politie Assen kreeg in enkele dagen tijd tientallen meldingen binnen van Nederlanders die de situatie wilden oplossen met geweld. Er werd bedreigd met het opblazen van Ambonese wijken, met het “liquideren” van de gehele Molukse gemeenschap, het bezetten van een Molukse school, of gewoonweg het gijzelen van Zuid-Molukkers.¹⁹⁸ De Molukse gemeenschap reageerde hierop door zichzelf ter verdediging te bewapenen.¹⁹⁹

Niet alleen Nederlanders waren boos op de kapers, ook vele Molukkers konden zich er niet in vinden dat er kinderen gegijzeld waren. Hoewel de bezetters kort na het begin van de actie de twintig Zuidmolukse kinderen hadden vrijgelaten, bleven Molukkers zich inzetten om alle kinderen vrij te krijgen. Dit deden ze door bij de school oproepen te doen en een gebedsdienst te houden. De Molukse gemeenschap had zich al vanaf het begin van de jaren zeventig kritisch uitgelaten over de acties. Hoewel ze zich schaarden achter de actievoerders, waren ze het oneens met de methodes die ze gebruikten. De Nederlandse bevolking was echter nog kritischer en bestempelde elke actie als een terroristische daad.²⁰⁰

Vijf dagen na het begin van de gijzeling werden de kinderen ziek en uiteindelijk, samen met een leerkracht, vrijgelaten. Het is nog altijd niet duidelijk waardoor de kinderen

¹⁹⁴ Roelofs, ‘Het woord van de regering’, 30.00.

¹⁹⁵ *Nieuwsblad van het Noorden*, 23 mei 1977, 2.

¹⁹⁶ Bootsma, *De Molukse Acties*, 221.

¹⁹⁷ *Nieuwsblad van het Noorden*, 24 mei 1977, voorpagina.

¹⁹⁸ Gemeentepolitie Assen, ‘Dag- en nachtrapport’, 24, 25, 26 mei 1977.

¹⁹⁹ ‘Children in a School of Terror’, *Time*, 55.

²⁰⁰ Steijlen, *Moluks Nationalisme in Nederland*, 156, 157, 162.

ziek werden; was het de stress, was het een virus, of was er iets (bijvoorbeeld een laxermiddel) in het eten gedaan? De autoriteiten waren in ieder geval blij met deze ontwikkeling en zagen nu kansen om de gijzelingen zo te beëindigen dat het aanvaardbaar was voor de rechtshandhaving en waarbij de levens van de gegijzelden werden gespaard.²⁰¹

De vrijgelaten kinderen werden opgevangen in het Wilhelminaziekenhuis te Assen. Het transport van de kinderen van en naar het ziekenhuis, waarbij tien ambulances en een bus werden ingezet,²⁰² was onderdeel van de verkeersmaatregelen die waren genomen door de politie. Op de aanrijroute (niet op de terugroute) van het ziekenhuis waren politieposten gezet en bij frequent ziektevervoer werden enkele wegen direct afgesloten. Bij het ziekenhuis zelf werd de pers geweerd (dit was althans de bedoeling; het lukte de media wel om een paar kinderen te spreken²⁰³) en indien een gegijzelde binnen zou komen kwam er bewaking en een dubbelpost van de politie.²⁰⁴ Specialisten voerden hierna gesprekken met hun kinderen en de ouders en gaven ze de best mogelijke zorg.²⁰⁵

Twee dagen na de vrijlating van de kinderen werd er een prikkeldraadversperring om de school gelegd zodat de kapers niet konden vluchten. De politie had inmiddels al de Molukse wijk afgesloten²⁰⁶ om represailles van de Nederlandse bevolking, die intussen op de hoogte werd gebracht van de Molukse voorgeschiedenis door actualiteitenprogramma's op de televisie, te voorkomen.²⁰⁷ Het aantal meldingen van Nederlanders die Molukkers iets wilde aandoen verminderde significant toen de kinderen eenmaal vrij waren, maar de burgers en politie bleven Molukkers in Drenthe zeer nauwlettend in de gaten houden. Er werd vaak melding gemaakt van Molukse jongeren die met wapens rondliepen, maar in hoeverre dit was voor een nieuwe aanval of voor hun eigen veiligheid, was niet duidelijk.²⁰⁸

Zoals eerder beschreven, wilde de regering weten wat de eindbestemming was van de kapers. Deze wilden dit echter niet zeggen en al gauw lagen de onderhandelingen stil. Maar konden de Molukse jongeren wel ergens terecht? Het enige land dat de RMS erkende was Benin, maar dat betekende niet automatisch dat ze terroristen ontvingen op eigen grondgebied. Van Agt had ook al aangegeven dat landen over het algemeen de laatste paar jaar niet snel bereid waren om terroristen te ontvangen. De Nederlandse regering had tevens

²⁰¹ Ministerraad, 'Notulen ministerraad', 27 mei 1977, 15 punt 18a.

²⁰² Gemeentepolitie Assen, 'Dag- en nachtrapport', 27 mei 1977.

²⁰³ 'Molukse gijzelingsacties 1977', *BeeldenGeluidWiki.nl*. Geraadpleegd op 2 november 2012.

²⁰⁴ Archief gemeentepolitie Assen, Drents Archief, inv. nr. 545, 'Verkeersmaatregelen: kleine afsluiting en grote afzetting (door middel van dranghekken)'.

²⁰⁵ 'Molukse gijzelingsacties 1977', *BeeldenGeluidWiki.nl*. Geraadpleegd op 2 november 2012.

²⁰⁶ *De gijzelingen in Bovensmilde en Vries*, 12.

²⁰⁷ 'Molukse gijzelingsacties 1977', *BeeldenGeluidWiki.nl*. Geraadpleegd op 2 november 2012.

²⁰⁸ Gemeentepolitie Assen, 'Dag- en nachtrapport'.

publiekelijk laten weten dat Benin geen optie was, maar omdat de Molukse onderhandelaar mevrouw Soumokil (in het geheim) het land noemde op een brief die de kapers kregen, bleven zij erin geloven. De regering van Benin had zelf achteraf te kennen gegeven dat ze de kapers wilden ontvangen mits zij dat zelf zouden aangeven, en juist dat gebeurde niet.²⁰⁹

Omdat een vrije aftocht inmiddels geen optie meer was, restte de gijzelnemers niets anders dan vol te houden; ze hadden immers nog vier leerkrachten (inclusief de directeur) als gijzelaars. Deze gijzelaars hadden overigens kunnen ontsnappen toen een keer alle kapers in een diepe slaap lagen, maar ze bleven om zo het leven van de gegijzelden in de trein niet in gevaar te brengen.²¹⁰ Er stonden inmiddels veel politieagenten en vooral veel ME'ers rond de school, maar welke taken hadden zij? Waren hier ook meerdere ringen om de plaats van de gijzeling gevormd net als bij De Punt, of niet? Ik heb zeven mensen (allen ME'ers) geïnterviewd die daar lagen, en ze hebben gezamenlijk een duidelijk beeld geschetst van de situatie en over hun taken bij de ME.

De eerste persoon die ik interviewde was Henk de Jong. Hij was in 1977 groepslid van de ME. Hij was een van de twaalf man in zijn groep. Hij werkte bij de Rijkspolitie Lisse; daarvoor had hij met HUBO (doet-het-zelfzaken) gewerkt. Hij zou hierin zijn opa opvolgen, maar toen zijn oma de zaak overnam is hij bij de politie gegaan. Hij had toentertijd geen idee wat hij van het werk bij de politie kon verwachten. In 1974 was hij klaar met de opleiding en is ook meteen bij de ME gegaan. Hij behoorde in 1977 tot de ME-groep Bollenstreek. Hij vond het leuk werk, en het was volgens hem 'min of meer' vrijwillig. Op 24-jarige leeftijd werd hij naar Bovensmilde gestuurd. De Jong is heden ten dage inspecteur van Politie, Officier van Dienst Politie, Hulpofficier van Justitie en Adviseur Operationele Ondersteuning. Vooral bij grote evenementen in en rond Leiden regelt hij de beveiliging. Het is een districtsfunctie.²¹¹

De Jong weet nog goed dat hij, op de dag dat de gijzelingen begonnen, via de verkeersdienst hoorde dat er files waren op de snelweg van Utrecht naar Zwolle. Hij kende bij de verkeersdienst iemand die bij de BBE zat (een scherpschutter); die was toen al onderweg. Een paar dagen later moest hij zelf naar Assen. De ME ging in busjes erheen. Hij dacht hier verder niet over na: hij kreeg de oproep en moest gewoon doen wat er gezegd werd. Hij heeft er uiteindelijk ongeveer twee weken gezeten. Tijdens de gijzelingen wisten hij en zijn

²⁰⁹ Roelofs, 'Codewoord Mercedes', 15.00-20.00.

²¹⁰ Roelofs, 'Het woord van de regering', 54.00.

²¹¹ Interview met Henk De Jong.

collega's eigenlijk niet hoe ernstig de situatie was, de informatievoorziening in die tijd was namelijk niet goed.²¹²

Volgens De Jong was de taak van de ME om een afzetting, die rond de school lag, te bewaken. Die afzetting lag in een nieuwbouwwijk, en zijn groep moest een sloot over om er te komen. Zijn groep heeft toen van de huizen in aanbouw allerlei stellingen afgebroken en een brug ervan gemaakt. Nadat de sloot was overwonnen moest men, met karabijn, naar een aardappelveld en daar blijven liggen. 's nachts werd er, met nog meer materiaal van de huizen, een vuurtje gestookt in een 'soort van olievat' en er werd gebarbecued door een rooster op het vat te leggen.²¹³

De afzetting waar de ME'ers lagen was de buitenring; daaromheen waren nog verkeersafzettingen van de reguliere politie. Volgens De Jong zaten hij en zijn collega's eigenlijk, achteraf gezien, erg dicht op de school. Dit was erg gevaarlijk. Er werd ook door Molukkers uit de buurt geschoten op de sloot waar de ME'ers over moesten. De oudere collega's binnen de ME waren erg gestrest; er waren mensen bij die in verwoed tempo gingen scheppen om een aarden wal te creëren ter bescherming. Dit werd allemaal op eigen initiatief gedaan. De groep van De Jong werd afgewisseld door een groep van de marechaussee.²¹⁴

Bij de afzetting zelf heeft De Jong geen Molukkers gezien. Ze bleven allemaal binnen. Ze zagen alleen een hondje, die ze een bordje met 'mijn naam is Plopper' (Plopper was, in ieder geval binnen de ME, een scheldwoord voor Molukkers) omhingen en de wijk instuurden. Verder was er vooral een hoop geklier in de groep. Er werden vunzige liedjes gezongen en er werd veel gedronken. Maar het was wel erg gezellig: 'je moest toch wat. Er was toen geen contact met het thuisfront dus je was alleen met de groep bezig.'²¹⁵

De volgende persoon die ik interviewde was Peter de Kuyper, mijn vader, die mij iets meer kon vertellen over de samenstelling van de ME. In 1977, toen hij eenentwintig jaar oud was, was hij wachtmeester bij de Rijkspolitie, met een rang van twee strepen. Hij was in 1975 begonnen bij de politie. Binnen de ME was hij groepslid. Zijn groep hoorde bij het peloton Rijkspolitie Den Haag wat bestond uit vier groepen van elk twaalf man. Elke groep had een groepsleider; daarboven zaten de opperwachtmeester en de pelotonscommandant. De groepsleider was verantwoordelijk voor de communicatie. Hij zat voorin de bus, naast de chauffeur, waarvan elke groep er twee had. De chauffeurs en de groepsleider hoorden bij de twaalf man. De Kuyper werkte bij de politie van Noordwijkerhout, die hoorde bij de groep-

²¹² Interview De Jong.

²¹³ Ibidem.

²¹⁴ Ibidem.

²¹⁵ Ibidem.

Bollenstreek. Elk dorp van die groep, bestaande uit de dorpen Lisse, Noordwijkerhout, Sassenheim, Hillegom, Rijnsburg en Oegstgeest, leverde twee man. De Kuyper is tegenwoordig hoofdinspecteur 3^e rang bij de Korps Landelijke Politiediensten (KLPD), waar zijn functie helivlieger is.²¹⁶

Iedereen bij de Rijkspolitie moest de ME-training volgen. De agenten in opleiding gingen naar Schiphol en daar in de beveiliging werken. Er was een beperkt aantal plaatsen bij de ME. ‘Iedereen wilde het wel doen, want het was leuk; je ging weg, erop uit.’ Als een agent bij de ME ging moest hij eens per jaar vijf dagen lang trainen op het schieten. Er waren toentertijd procedures voor. Er werd geoefend met uit een langzaam rijdende bus (De Kuyper was chauffeur en bestuurde op dat soort trainingen meestal de bus) springen en dan snel daar een linie voor vormen. Er werd ook geoefend met schieten terwijl je in beweging was.²¹⁷

Volgens De Kuyper was in Bovensmilde het hele peloton bij de school aanwezig. Het werd in twee groepen opgedeeld en iedere groep kreeg een straat toegewezen om te beveiligen. De Kuyper denkt dat de afzetting (de beveiligde straten) een soort van vierkant om de school heen vormde. Het bewaken van de straten werd twee of drie dagen gedaan door het peloton-Den Haag die daarna werd afgelost door een ander peloton. De Kuyper bevestigt dat de groep-Bollenstreek (met een andere groep) een straat met huizen in aanbouw bewaakte. Ze stonden aan de achterkant van de huizen in aanbouw; de voorkant bood zicht op de school. Op de hoek van de straat lag het aardappelveld waar de groep werd afgewisseld door de marechaussee. Er mocht niemand door de afzetting, maar verder hadden de ME’ers geen idee wat er moest gebeuren, zelfs niet welke procedure er moest worden gevolgd als iemand daadwerkelijk bij de afzetting zou verschijnen (De Kuyper bevestigt dat niemand is langsgesproken).²¹⁸

Ook De Kuyper herinnert zich goed wat zijn groep daar allemaal heeft uitgespookt. Er werd, om de tijd te doden, een vuurtje gestookt in een cementblok. ‘Je had verder niks te doen, het was koud en de kleding van de ME was slecht. We kregen pas beschermende kleding bij de rellen rondom de kroning van Beatrix.’ Als brandstof werd alles wat los zat van de huizen in aanbouw gebruikt. De ME’ers gooiden zoveel in het cementblok dat ze ermee moesten ophouden van de politieleiding, want de vlammen kwamen boven de daken uit en men was bang dat de gijzelnemers dat zagen en ongerust werden. Het peloton uit Amsterdam

²¹⁶ Interview met Peter De Kuyper.

²¹⁷ Ibidem.

²¹⁸ Ibidem.

dat verderop zat verveelde zich ook en had zelfs een graf gegraven en daarin een skelet van cement gemaakt voor de grap. De Kuyper herinnert zich dat het nog goed gelukt was ook.

Niet alleen ME-pelotons lagen rond de school. De Kuyper zegt dat er ook BBE'ers lagen, maar die zagen de ME'ers weinig. Ze zagen elkaar alleen bij het politiehoofdkwartier wat gevestigd was in een andere nabije school. Daar zagen ze ook de marechaussee die rupsvoertuigen tot zijn beschikking had. Volgens De Kuyper waren er geen scherpschutters aanwezig.²¹⁹

Een andere geïnterviewde die bij de school lag is Jan Bandstra. Bandstra zat in 1977 bij de Rijkspolitie Lisse. Hij was wachtmeester eerste klasse. Hij was toen drieëntwintig jaar. Hij was op zijn achttiende bij de politie gegaan en kreeg na vijf jaar promotie. Hij ging bij de ME omdat het een roerige tijd was; hij wilde dingen meemaken. Er was een gevangenisoproer in Scheveningen en begin jaren tachtig waren de kroningsrellen. Werken bij voetbalwedstrijden hoorde toen niet tot de het takenpakket van de ME, dat hoorde bij de gemeentepolitie. Bandstra zat ook bij de groep-Bollenstreek. Officieel was er enkel een leider en de rest was groepslid, maar er heerste in praktijk een informele hiërarchie waar gold dat hoe ouder je was, des te hoger je zat. Bandstra zelf zat ergens halverwege de onofficiële hiërarchie.²²⁰

Ook Bandstra was gestationeerd in de nieuwbouwwijk, in de straat. In het nabij gelegen aardappelveld lagen een paar buitenposten. Net als De Jong kan hij zich herinneren dat er af en toe geschoten werd door Molukkers in de buurt. Daarom werd er in de grond geschept om te zorgen voor bescherming. Ook herinnert hij zich dat de halve nieuwbouwwijk gesloopt werd om bruggen te bouwen en vuurtjes te stoken. Maar door deze improvisatie ter plekke was er wel een gevoel van kameraadschap: 'Je had elkaar nodig. Iedereen was wel ergens goed in, dat vulde elkaar goed aan. De jongeren in de groep waren lekker vrij, de ouderen konden wel flippen vanwege de risico's die maar al te duidelijk voor hen waren.' Voor iemand als Bandstra, die nog jong was, was de hele ervaring als een spannend jongensboek.²²¹

Volgens Bandstra lagen bij de school mensen van de BBE. Hij heeft ze niet gezien, maar wel verhalen gehoord dat BBE'ers en commando's in de nacht naar de school kropen om afluisterapparatuur te plaatsen. Buiten de directe omgeving van de school was de afzetting die de ME moest bewaken, en daar omheen waren verkeersafzettingen van de gewone politie.

²¹⁹ Interview De Kuyper.

²²⁰ Interview met Jan Bandstra.

²²¹ Ibidem.

Er werd acht uur gewerkt, en dan had je acht uur rust, maar in die acht uur moest je nog terug naar de kazerne en dan moest je maar hopen dat er eten was, je kon immers midden in de nacht aankomen daar. In de praktijk had je eigenlijk maar vier uur de tijd om te slapen.²²²

Dat er meerdere ringen rond de school lagen, wordt bevestigd door een andere geïnterviewde, Ruud Sluiter. Hij was in januari 1976 bij de politie in Hillegom gegaan, waar hij straatagent was. De ME deed hij, net als iedere andere agent, erbij. ‘Je werd opgeroepen en je moest.’ Hij zat bij de groep-Bollenstreek waar hij groepslid was. Hij was toen tweeëntwintig jaar oud, naar eigen zeggen een jonkie. Tegenwoordig is Sluiter Manager Uitzendingen bij de KLPD. Hij is verantwoordelijk voor de uitzending van Nederlandse politiemensen op vredesmissies. De missies gaan naar Kenia, Kosovo en Zuid-Sudan; ze duren voor elke agent één of een half jaar. De uitgezonden mensen trainen en adviseren de lokale politie. Sluiter heeft ook bijna vijftien jaar bij Europol gezeten, wat de Europese tak is van de internationale inlichtingendienst Interpol.²²³

Sluiter had veel plezier in het werk bij de ME. In Bovensmilde, waar zijn groep niet alleen achter de huizen zat maar ook in de huizen zelf, stonden de ME’ers rustig te barbecueën in oliedrums, waar zoveel brandbaar materiaal in werd gegooid dat de vlammen er zo hoog uitkwamen dat mensen, die met verre- en nachtkijkers op de uitkijk stonden, er last van hadden. Van deze mensen vermoedt Sluiter dat het BBE’ers waren. Ondanks de rustige, gelaten sfeer was de groep, volgens Sluiter, niet op de situatie voorbereid en niet afdoende bewapend.²²⁴

Sluiter bevestigt dat rond de school een aantal ringen lagen; rond de afzetting waar hij lag waren ook dranghekken geplaatst en collega’s van de (lokale) politie actief. Niet dat al deze maatregelen (achteraf gezien) nodig waren; er kwam niemand bij de afzetting omdat aan de ene kant van de wijk de school lag en aan de andere kant een weiland. Sluiter werkte naar eigen zeggen twaalf uur op een twaalf uur af. Hij rustte uit op een kazerne in Hooghalen, wat hij een ‘oude bende’ vond. Hij en zijn collega’s sliepen er alleen maar. Er was een vast dagritme voor hen dat bestond uit slapen, douchen, ontbijten, en weggaan.²²⁵

Een andere aanwezige bij de school was, wederom, De Chauffeur. Hij zat daar in een peloton van vijftig man van de ME-Drenthe, in een groep van twaalf (met leiding). Hij was toen 28 jaar oud. Zijn groep moest, uit noodzaak, bewakingstaken volbrengen. Het gebied rond de school moest worden gezuiverd van mensen die er niet hoorden. Mensen die in

²²² Interview Bandstra.

²²³ Interview Sluiter.

²²⁴ Ibidem.

²²⁵ Ibidem.

huizen zaten maar er niet woonden, zoals journalisten, moesten weg. Het gebied werd afgezet; de Molukkenwijk lag tegen de afzetting aan. Het was volgens De Chauffeur een heel gedoe want de politie kon niet met zekerheid zeggen hoe gevaarlijk de omgeving was. De Chauffeur weet niet of er geschoten is, maar hij is wel een keer 's nachts de Molukse wijk (aan de rand) ingegaan met zijn pistool in de aanslag, om wapens te zoeken. Was er echt een dreiging? Of was deze actie preventief? Hij en zijn collega's wisten het niet.²²⁶

Volgens De Chauffeur lagen rond de school militairen en commando's, en in de bredere omgeving lag de marechaussee en de politie, die overigens met succes alle media op afstand wisten te houden van de school. Er waren bij de politie wel regels, maar intern was het toch een losse en gezellige sfeer. De plaatselijke bevolking was ook gezellig. Ze gingen eten halen voor de ME'ers. Er was geen weerstand tegen hun aanwezigheid toen. Het waren in de ogen van burgers gewone politiemensen die, in het geval van de ME-Drenthe, ook nog eens ervaring hadden met de lokale taal en gewoonten.²²⁷

Ook Smalbrugge was bij de school aanwezig als groepslid van de ME-Apeldoorn, waar hij naar eigen zeggen altijd met veel plezier heeft gewerkt. Binnen zijn ME-groep had ieder zijn specialiteit, maar het ging volgens hem vooral om de inzet. Het werk daar draaide niet om meppen, maar om te wachten en een linie te vormen. De taak van Smalbrugge bij de school was om de afzetting daar te bewaken en familie, pers en belangstellenden op afstand te houden. Niemand mocht erin of eruit. Een van de aanwezige burgers was de vrouw van het hoofd van de school (die op dat moment zelf gegijzeld was) die een pan nasi voor de ME'ers klaarmaakte, iets wat nog steeds veel indruk op Smalbrugge maakt. Normaal gesproken aten ze in de kazerne (of sporthal) die in Havelte lag. Hij werkte vier uur op en vier uur af. In deze vier uur 'vrije tijd' zat wel de reistijd en etenstijd inbegrepen, veel tijd bleef er niet over. Je werkte veel, maakte veel uren, en verdiende veel geld. Smalbrugge bouwde toentertijd zijn eigen huis; hij kon het geld goed gebruiken.²²⁸

Smalbrugge weet niet meer waar hij precies lag bij de school. Van de situatie rondom de school heeft hij ook nooit wat van gehoord of gelezen. In die tijd was er ook een andere informatievoorziening dan tegenwoordig. Er was toen geen uitgebreide berichtgeving; het was er gewoon niet. Je kan het niet vergelijken met het heden. Die informatievoorziening werkte ook door bij Bovensmilde. De groep van Smalbrugge werd op een bepaald punt, de post, neergezet en er werd gezegd dat niemand de school in mocht. Er werd eigenlijk niet eens

²²⁶ Interview De Chauffeur.

²²⁷ Ibidem.

²²⁸ Interview Smalbrugge.

gezegd dat er niemand uit mocht. De groepscommandant wist wel dingen, maar groepsleden niet. Er is tevens niet uitgebreid *gebriefed* bij zijn groep.²²⁹

Het moge duidelijk zijn dat de groepsleden van de ME weinig tot niets wisten van de situatie of wat ze precies moesten doen, maar de groepsleider klaarblijkelijk wel. Ik heb een van de groepsleiders geïnterviewd, Bart Wassenaar, en hij kon mij inderdaad veel informatie geven. Hij kon mij ook vertellen waarom er zo weinig onderzoek is gedaan naar de verrichtingen van de politie en de ME bij de gijzelingen. De politie moest, ook bij Bovensmilde, functioneren maar niet opvallen. Deden ze het goed, dan kwam het niet naar buiten. Maar deden ze het slecht, dan kregen ze de schuld.²³⁰

Wassenaar, inmiddels gepensioneerd, zat bij de Rijkspolitie. Toen hij postcommandant in Zoeterwoude was ging hij bij de ME in het district 's-Gravenhage. Hij is geboren in Lisse en heeft dienst gedaan in Rozenburg; hij heeft ervaring met mensen uit die regio. Hij was groepsleider bij de ME in 1977. Hij was toen 39 jaar oud. De groep van Wassenaar was de groep-Bollenstreek, waartoe ook Jan Bandstra, Henk de Jong, Peter de Kuyper en Ruud Sluiter behoorden. Deze groep moest volgens Wassenaar een deel van de afzetting rond de school in Bovensmilde bewaken; ze sliepen in hun 'vrije tijd' in Hooghalen. Om bij hun deel van de afzetting te komen moesten ze door meerdere sloten heen. Het was daar verder helemaal verlaten; het was net een oorlogsgebied.²³¹

Ook Wassenaar had erg veel plezier met zijn groep. Hij heeft bij de ME veel gelachen en veel verdiend (vooral tijdens de gijzelingen), maar hij heeft ook serieuze en grote klussen gedaan. De sfeer bij de ME was wel wat militaristisch en er hing een machosfeer. Deze sfeer is volgens hem bij de politie van tegenwoordig nog steeds een beetje aanwezig. Ondanks de machosfeer was het erg gezellig, maar er was ook werk te doen. Hij moest zijn groep meer afremmen dan opjutten.²³²

Wassenaar kreeg, als groepsleider, zijn opdrachten op papier. Hij was de enige van zijn groep met die informatie. De regeringsopdracht met betrekking tot het beëindigen van de gijzelingen, een opdracht die Wassenaar ook kreeg, was dat de Bijzondere Bijstandseenheid BBE (Korps) Mariniers en de BBERP zowel de trein als de school moesten bestormen. De BBE'ers lagen volgens hem niet lang bij de school, maar alleen vlak voor de bestorming. De sloot was de dekking voor de ME, ook omdat de Molukkers schoten. De taak bij de afzetting

²²⁹ Interview Smalbrugge.

²³⁰ Interview met Bart Wassenaar.

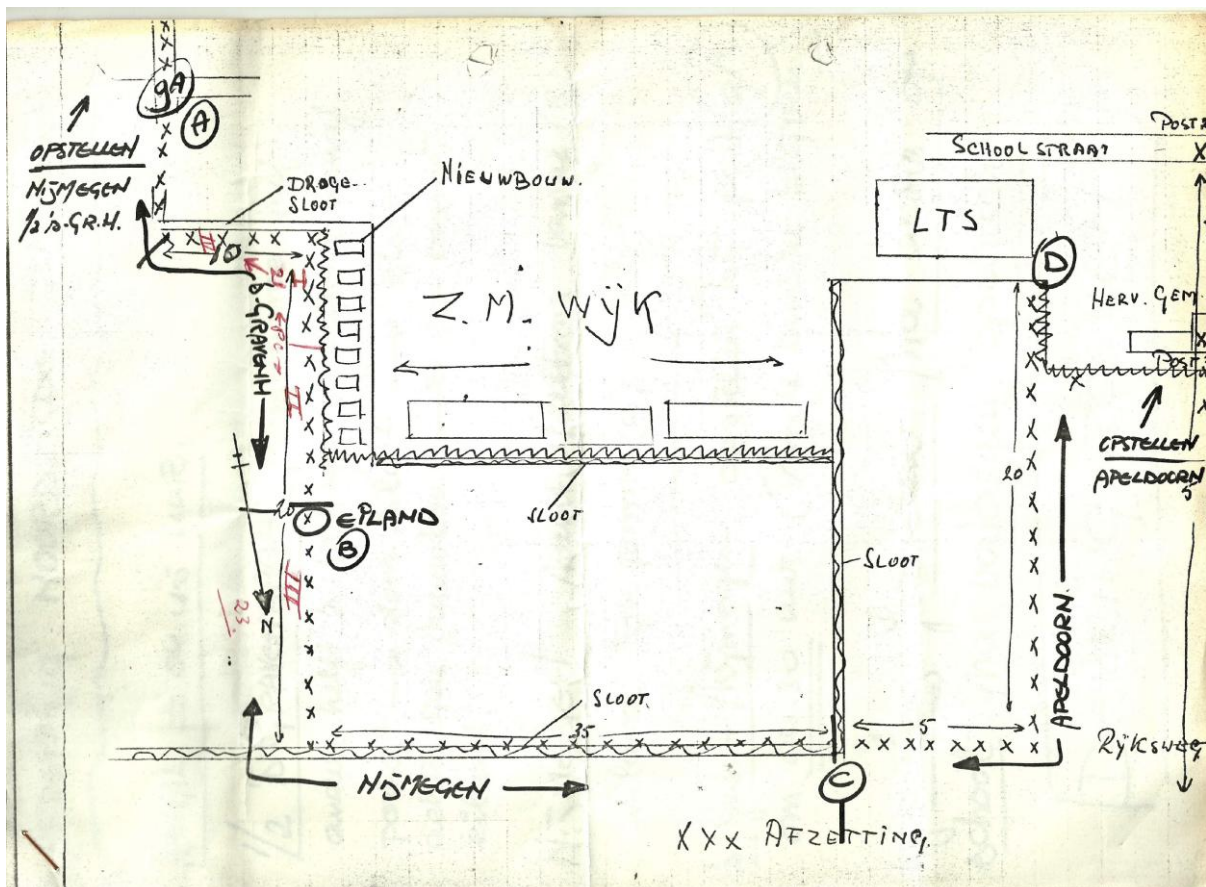
²³¹ Ibidem.

²³² Ibidem.

was om ervoor te zorgen dat Nederlandse burgers en Molukkers geen wapens daar konden gebruiken. De mensen die wel bij de afzetting kwamen werden opgepakt.²³³

Het commandocentrum bij de school, wat zat in de Lagere Technische School die vlakbij de basisschool lag, had een directe lijn met Justitie, Defensie en de premier. De pelotonscommandanten van de ME die bij dat commando zaten moesten de manschappen aansturen. Dat aansturen werd op het commandocentrum zakelijk en goed besproken. Hoewel Wassenaar was betrokken bij die informatievoorziening, had ook hij geen contact met het thuisfront.²³⁴

Wassenaar was tijdens het interview in bezit van een plattegrond (die hij van zijn leidinggevende kreeg) van de omgeving rond de school waarop te zien is dat meerdere ME-pelotons in een soort vierkant om de school lagen; dit waren de pelotons 's-Gravenhage (waartoe de groep-Bollenstreek behoorde), Nijmegen en Apeldoorn. De basisschool waar de gijzeling plaatsvond staat niet direct aangegeven, maar ligt tussen de nieuwbouw aan de linkerkant en de LTS (het commandocentrum) aan de rechterkant in.²³⁵

²³³ Interview Wassenaar.

²³⁴ Ibidem.

²³⁵ Ibidem.

Wassenaar had nog meer papieren tot zijn beschikking waarop de nodige informatie staat over de bestorming die uiteindelijk werd uitgevoerd. Op deze bladen staan instructies voor de verscheidene pelotons en de instructies voor de groepen binnen het peloton waar Wassenaar toe behoorde (zie bijlage). Er wordt ondermeer meegedeeld dat er tijdens de bestorming dekking moet worden gezocht (in de sloot) en dat men op zijn hoede moet zijn voor eventuele Molukse sluipschutters. Het meest interessante blad is één waarop duidelijk meerdere ringen om de school te onderscheiden zijn. Te zien is dat ook pelotons uit Alkmaar en Den Bosch aanwezig waren bij de school.²³⁶

± 04.45 uur komt aantal op trein en
school

BINNENRING (~~Den Bosch~~ ^{ALKMAAR}) blijft op post
en houdt zaak hermetisch gesloten.
(dekking zoeken)

K. MAR. RING → idem + zoekt aansluiting met post (QA)

BUITENRING (Den Bosch) blijft op post
en houdt zaak hermetisch gesloten.

POST HILUNBOUW (Den Gravenn.) blijft op post
en houdt zaak hermetisch gesloten
DEKKING ZOEKEN IN SLOOT
SCHOOTVELD BBE.

AFZETTING VANAF QA via achterz. huilobouw tot eiland

AANVAL GAAT GEPAARD MET GOOIEN
VAN HANDGRANATEN + GEWEERVUUR.

IEDEREEN BLIJFT OP POST

²³⁶ Interview Wassenaar.

Het is onduidelijk waar de binnenring, de 'K.Mar.Ring' en de buitenring lagen; ze zijn niet aangegeven op de plattegrond. De binnenring en de 'Post Nieuwbouw' kregen als enigen de opdracht om dekking te zoeken; zij lagen dus het dichtst op de school. Het lijkt er op dat er binnen de grote ME-afzetting meerdere ringen lagen, en daarbinnen lagen, waarschijnlijk alleen kort voor de bestorming, de BBERP en BBE Mariniers. Buiten deze directe omgeving lagen de verkeersafzettingen die de lokale politie opzette en bewaakte.

De lokale politie had duidelijk eisen gesteld aan de afzettingen. Ze moesten staan op een afstand dat de veiligheid van medewerkers was gewaarborgd; ze moesten op een zodanige wijze worden neergezet dat niet de indruk werd gewekt dat er tot de aanval over zou worden gegaan; binnen het afgezette gebied moest er de grootst mogelijk stilte heersen met zo min mogelijk beweging in dat gebied om geen reactie(s) van de dader(s) uit te lokken.²³⁷

Er werden bij de lokale politie twee types verkeersmaatregelen gebruikt: kleine afsluiting en grote afzetting. In het geval van een grote afzetting, zoals bij de gijzeling in Bovensmilde, werden er dranghekken ingezet. Verdere beveiligingstaken voor de lokale politie betroffen het beleids- en perscentrum, waar prikkeldraad en dranghekken werden geplaatst. Het prikkeldraad werd kosteloos verzorgd door de Koninklijke Landmacht.²³⁸

Zolang de bestorming nog niet had plaatsgevonden, waren de ME'ers actief bij de grote afzetting om die te bewaken en het gebied afgesloten te houden, maar tijdens en na de bestorming hadden ze andere taken. De bestorming begon op 11 juni om 4.54 en was om 5.12 afgelopen (de actie bij de trein was vijf minuten later afgelopen).²³⁹ De actie ging gepaard met geweervuur van de BBE, het gooien van handgranaten (om zoveel mogelijk lawaai te veroorzaken) en een bestorming door pantservoertuigen (de marechaussee had er twaalf geleverd²⁴⁰) die ook zoveel mogelijk lawaai maakten door over, onder andere, lantaarnpalen te rijden.²⁴¹ Een van de pantservoertuigen reed de school in waarop BBE'ers uit het voertuig sprongen, een knalgranaat in de school gooiden, en de school ingingen. De kapers konden geen kant op en waren al gauw overmeesterd. Er vielen geen doden onder de kapers, gegijzelden en BBE'ers tijdens de korte, geslaagde actie.²⁴²

Tijdens de bestorming door de BBE zaten de ME'ers ergens anders. De groep-Bollenstreek zat, volgens De Kuyper, in hun bus. Na de bestorming ging de groep eerst terug naar hun straat en het aardappelveld, alwaar ze werden afgelost door een peloton van de

²³⁷ Archief gemeentepolitie Assen, Drents Archief, inv. nr. 545, 'Eisen voor de afzetting'.

²³⁸ Ibidem.

²³⁹ Gemeentepolitie Assen, 'Dag- en nachtrapport', 11 juni 1977.

²⁴⁰ *De gijzelingen in Bovensmilde en Vries*, 16.

²⁴¹ Interview Wassenaar.

²⁴² Roelofs, 'Codewoord Mercedes', 41.30.

marechaussee. De groep moest daarna bij ME'ers in een andere straat gaan staan; waarom dat moest wisten ze niet.²⁴³ Bandstra herinnert zich de gang van zaken iets anders: de groep was in de kazerne in de buurt, en toen ze net lagen te slapen werden ze wakker gemaakt om naar de school te gaan. Ze gingen de bus in en naar de nieuwbouwwijk. Net toen ze de droge sloot in wilden gaan barstte er een enorme herrie los; de bestorming was begonnen.²⁴⁴ Sluiter heeft weer een ander verhaal. Volgens hem lag de groep in het aardappelveld toen de bestorming begon.²⁴⁵

Smalbrugge lag met zijn groep tijdens de bestorming bij de school. Hij hoorde veel lawaai van de overvliegende straaljagers (die niet alleen bij de trein maar ook bij de school actief waren), maar verder heeft hij er niets van meegekregen. Het was ineens weer afgelopen. Smalbrugge denkt dat hij na de bestorming meteen naar huis was gegaan. Misschien was hij zelfs al onderweg naar huis voordat de situatie onder controle was, maar dat weet hij niet meer.²⁴⁶ De Chauffeur was, tot zijn spijt, thuis toen de bestorming bezig was.²⁴⁷

Na de bestorming was het werk, in ieder geval voor de groep-Bollenstreek, nog niet klaar. Volgens De Jong werd na de bestorming een huiszoeking door de reguliere politie gedaan in de nabije woningen van Molukkers om naar wapens te zoeken. De ME'ers waren in de tussentijd wat opgeschoven binnen de wijk rond de school. Alle huizen in de Molukse wijk waren echter met elkaar verbonden waardoor de inwoners er gemakkelijk vandoor konden gaan (met eventuele wapens die waren gebruikt om op de ME'ers te schieten in de dagen voor de bestorming).²⁴⁸

De ME'ers die wat waren opgeschoven binnen de wijk moesten uiteindelijk om de school heen gaan staan om nieuwsgierigen uit de buurt te houden. Op dat moment kwamen er veel Molukkers naar buiten die de ME'ers, op zeer kleine afstand en bijna tegen hun aanstaand, gingen fotograferen. Dit ging gepaard met beweringen als 'ik onthoud jou wel.' Het was volgens De Kuyper grimmig, vijandig, en niet fijn. Sommige ME'ers wilden daarom met hun rug naar de Molukkers gaan staan, maar dit mocht niet (en dus werd het niet gedaan, want orders waren orders).²⁴⁹ De ME'ers hebben er uiteindelijk bijna de hele dag gestaan.²⁵⁰

De actie bij Bovensmilde, en de politie-inzet daar, kwamen hierbij ten einde. Het is duidelijk dat de lokale politie de zaken goed op orde had rond de school. De lokale politie had

²⁴³ Interview De Kuyper.

²⁴⁴ Interview Bandstra.

²⁴⁵ Interview Sluiter.

²⁴⁶ Interview Smalbrugge.

²⁴⁷ Interview De Chauffeur.

²⁴⁸ Interview De Jong.

²⁴⁹ Interview De Kuyper.

²⁵⁰ Interview Bandstra.

draaiboeken tot zijn beschikking die duidelijke procedures voorschreven voor gijzelingssituaties. Hierdoor kon de politie snel reageren en beginnen met het afzetten van de omgeving door verkeersafzettingen in en rond Bovensmilde en afzettingen door de ME in de directe omgeving van de school. De ME stond hier in meerdere ringen; het is niet duidelijk in hoeverre deze 'ringen' op de grote afzetting rond de school zaten die is aangegeven op de plattegrond van de ME-groepsleider Bart Wassenaar.

Bij de ME-afzetting was het werk simpel: de afzetting moest worden bewaakt; niemand mocht erin of eruit. De ME was niet zo goed voorbereid als de lokale politie: ze stonden erg dicht op de school, hun kleding was slecht, de werktijden waren lang en de nachten korten, er werd op hun geschoten, en het was de groepsleden niet duidelijk wat er precies moest gebeuren als iemand bij de afzetting kwam, hoewel de groepsleider wist dat mensen moesten worden opgepakt als ze in de buurt kwamen. De sfeer binnen de ME was informeel en losjes; de geïnterviewden kijken allemaal met veel plezier terug op het werk daar en de vele grappen die er zijn uitgehaald. Ze stonden niet in contact met het thuisfront en waren eigenlijk aan elkaar overgeleverd. Maar ieder lid had zijn eigen specialiteit en zette zich altijd in; met elkaar functioneerde de groep goed en mede dankzij hun inzet werd de gijzeling tot een goed einde gebracht.

De acties van zowel de Molukkers als de politie kwamen met de beëindiging van de gijzelingen bij De Punt en Bovensmilde echter nog niet ten einde. Wat er direct hierna gebeurde in de Molukse gemeenschap en in de politieorganisatie volgt in het volgende, en tevens afsluitende, hoofdstuk.

5. Nasleep, evaluatie en publieke opinie

Halverwege juni 1977 werd er, direct na de gijzelingen, geenszins rustig aan gedaan door de autoriteiten. Ze waren maatregelen tegen de Molukse gemeenschap aan het voorbereiden en waren bezig met de evaluatie van de gebeurtenissen. De Molukkers waren tegelijkertijd aan het overdenken welke richting ze moesten inslaan met betrekking tot de RMS en hoe hun positie binnen de Nederlandse samenleving ervoor stond, een positie die beïnvloed werd door de acties van de politie en de publieke opinie in Nederland.

De autoriteiten richtten zich in eerste instantie op de Molukse jongerenorganisaties die een platform boden aan jongeren om samen te komen en zich te mobiliseren. Op 11 juni 1977, nog op dezelfde dag dat de gijzelingen waren beëindigd, werd het Molukse verenigingsgebouw Pattimura in Assen omsingeld. De regering kwam hiervoor met groot geschut: er werden acht pantsereenheden van de Koninklijke Marechaussee en twee ME-pelotons ingezet. Als er vuur door Molukkers werd afgegeven op ‘politie, andere bijstandsverlenende eenheden of burgers’, diende dat te worden beantwoord met *gericht* tegenvuur.²⁵¹

Er werden een binnenring en buitenring gevormd en het verkeer werd op een grotere afstand omgeleid; een inmiddels beproefd concept bij de regering met betrekking tot afzettingen en de bewaking daarvan. De binnenring bestond uit een pantsercolonne; in de pantservoertuigen zat een ME-peloton (het andere peloton zat in de buitenring). Er waren ook een overbrengploeg (die gearresteerden naar het bureau zou overbrengen) en ondersteuningsgroep actief die hielpen bij de operatie. De ME’ers in de binnenring waren, eenmaal uit de pantservoertuigen, de enigen die mochten vuren. Pas als ze zich terugtrokken werd het vuur (weer) overgenomen door de pantservoertuigen. Tijdens de afzetting mocht niemand de omgeving in en werden alle mensen die het gebouw uitkwamen gefouilleerd en indien nodig aangehouden. Gewapende groepen werden ontwapend en teruggedreven door de aanwezige troepen.²⁵²

Van de ME’ers die bij Bovensmilde en De Punt actief waren werd in ieder geval een deel direct doorgestuurd naar nieuwe doelen waar er een “Molukse dreiging” actief was. De Kuyper werd, nog steeds zittend in zijn ene ME-pak, direct doorgestuurd naar Rotterdam waar met name bij Moordrecht voor nieuwe acties van Molukkers werd gevreesd. De Jong ging

²⁵¹ Archief gemeentepolitie Assen, Drents Archief, inv. nr. 545, ‘Maatregelen ten opzichte van het verenigingsgebouw Pattimura’.

²⁵² Ibidem.

met hem mee maar herinnert zich dat de situatie in Capelle aan den IJssel het meest nijpend was. Bij Rotterdam hebben ze stand-by gestaan en vele overuren gemaakt. Dit stand-by staan bij Molukse gemeenschappen door de ME is, wegens de vermeende Molukse dreiging, nog jaren doorgegaan. De ME beschermde in deze periode de Indonesische consul en andere mogelijke doelen.²⁵³

Op 17 juni vergaderde de ministerraad over de situatie bij de politie. Van Agt uitte zorgen over de zware belasting die op het Korps Rijkspolitie werd gelegd. De vakantieperiode stond inmiddels voor de deur, waar zoals gewoonlijk bijstand moest worden verleend in toeristengebieden. Hierdoor werd de belasting te zwaar; er waren immers nog 230 vacatures voor het burgerpersoneel bij de Rijkspolitie. Van Agt vond dat elke potentiële politieman, die uit de administratieve sector kon worden gehaald, een versterking betekende voor het politieapparaat. De Gaay Fortman had inmiddels een regeling voor de politiebijstand getroffen voor de acht “meest zorgwekkende” gemeenten; hij stelde een uitbreiding van de mankracht van de politie voor.²⁵⁴

De minister van Financiën Duisenberg betoogde dat bij de versterking van het politieapparaat er grote problemen zouden ontstaan bij de rekrutering en opleiding van nieuwe politiemensen. De problematiek kon volgens hem niet worden opgelost door enkel het vervullen van vacatures bij het burgerpersoneel zodat het geüniformeerde personeel minder administratief werk hoefde te doen. Van Agt vond echter dat deze zet een gewenste verlichting voor de politie zou opleveren. De politiemacht moest worden uitgebreid.²⁵⁵

De extra politiebijstand voor gemeenten met grote Molukse gemeenschappen (Assen, Smilde, Epe, Leerdam, Capelle aan den IJssel, Krimpen aan den IJssel, Moordrecht) werd uitgevoerd door de reguliere politie, niet de militaire politie. Het Korps Rijkspolitie leverde personeel, maar ook de burgemeesters van de betreffende gemeenten hadden mensen beschikbaar gesteld. De extra politiemensen, ongeveer vijftien per gemeenten, zouden surveilleren in de gehele gemeente (en niet enkel in de Zuidmolukse wijken). De ME stond ook in paraatheid: er stond in eerste instantie een peloton per gemeente beschikbaar; dit werd later teruggebracht tot twee ME-groepen per gemeenten, ofwel een half peloton.²⁵⁶

De Tweede Kamer vergaderde niet alleen over de te nemen maatregelen bij de politie, ze trok ook haar conclusies over de politie-inzet bij De Punt en Bovensmilde. De conclusie

²⁵³ Interview De Kuyper en De Jong.

²⁵⁴ Ministerraad, ‘Notulen ministerraad’, 17 juni 1977, 23 punt 12.

²⁵⁵ Ibidem.

²⁵⁶ Archief gemeentepolitie Assen, Drents Archief, inv. nr. 545, ‘Bijstand politieverrichting in gemeenten met Zuid-Molukkers’.

luidde als volgt: ‘Het optreden van de politie bij deze gijzelingen verliep geheel volgens de reeds enkele keren beproefde richtlijnen. Uit de ervaringen waren lessen getrokken. De organisatie bleek nu aan de redelijkerwijs te stellen eisen te voldoen. De samenwerking [tussen de politie onderling en met de marechaussee, landmacht, luchtmacht en BBE] was voortreffelijk ... [alle politietaken zijn] met grote toewijding en bekwaamheid verricht. Van zeer velen is gedurende uitzonderlijk lange tijd een bijzondere inspanning gevraagd.’²⁵⁷

Waren de geïnterviewde ME’ers het hier mee eens? De Kuyper zegt dat er geen nazorg was voor de ME nadat de gijzelingen over waren. Er werd niet eens *ge(de)briefed*. Het was amateuristisch: het was een kwestie van acht uur lang staan, en dan te worden afgelost. De Kuyper meent wel dat er een hoop is geleerd en dat er niet lang daarna verbeteringen zijn doorgevoerd binnen de ME, mogelijk als direct gevolg van de ervaringen bij Bovensmilde. Zo kregen de ME’ers een tweede pak, extra ondergoed en sokken. In de weken na Bovensmilde, toen zijn groep ging trainen, kwam er ‘een soort van psycholoog’ met ze praten, maar dit was meer in het algemeen. In andere woorden: er was bij de politie niets, het was niet professioneel (er was nooit sprake geweest van samenwerking met meerdere pelotons of grootschalige politieoptredens), maar het werd toentertijd wel opgestart omdat er ME’ers waren die trauma’s hadden opgelopen. Tegenwoordig is dit allemaal wel goed geregeld.²⁵⁸

Een groot probleem toentertijd was dat ME’ers evenveel, of even weinig, wisten als de mensen achter de televisie. Er was weinig informatievoorziening; er was maar één man met een portofoon bij de groep, en de groepsleden wisten niet eens wat er moest gebeuren als iemand bij de afzetting kwam.²⁵⁹ ‘De maatschappij van toen is niet te vergelijken met die van nu. Als je daar bij de school lag, totaal verstoken van de buitenwereld, en geen enkel contact met wie dan ook had, dan was dat heel onwerkelijk.’²⁶⁰

De Jong bevestigt dat er geen nazorg voor de politie was. De marechaussee en mariniers hadden daarentegen wel een *debriefing*, en de mariniers hadden psychologen tot hun beschikking, de marechaussee misschien ook. De Jong en zijn collega’s moesten ook zelf zorgen voor de meeste spullen. Op de terugweg vanuit Assen, waar hij al lange tijd had gelegen en in de tussentijd geen contact had gehad met het thuisfront omdat er geen mobiele telefoons waren, kreeg hij ook nog eens te horen dat hij niet naar huis, maar naar Rotterdam ging.²⁶¹ Bandstra herinnert zich dat er wel een eindbespreking was in de groep-Bollenstreek,

²⁵⁷ *De gijzelingen in Bovensmilde en Vries*, 16.

²⁵⁸ Interview De Kuyper.

²⁵⁹ Ibidem.

²⁶⁰ Interview Sluiter.

²⁶¹ Interview De Jong.

maar meer dan dat niet.²⁶² De groepsleider, Wassenaar, heeft ter evaluatie wel met leidinggevend van de districtspolitie gepraat om aan te geven wie geschikt was om bij de ME te blijven, maar dat was dan ook alles.²⁶³

De Chauffeur kan beamen dat de politieorganisatie en informatievoorziening gebrekkig waren, maar na 1977 wel verbeterd werden, al weet hij niet of dat door De Punt of Bovensmilde kwam. In 1984 was hij bijvoorbeeld bij de Eurotop in Noordwijkerhout en ook daar liet de verstrekking van informatie te wensen over.²⁶⁴ Smalbrugge, die het ook zonder evaluatie na Bovensmilde heeft moeten doen, licht toe wat er allemaal werd verbeterd. In 1970 had je als ME'er een helm, gasbril, klewang (soort machete) en een vooroorlogse Winchester-karabijn waarmee je goed traangasgranaten kon afschieten. Daarna kwamen er meer verbeteringen, die gefaseerd werden ingevoerd: er kwamen betere helmen die een scherm voor het gezicht hadden, er kwamen scheen- en kniebeschermers, daarna kwam borst- en rugbescherming en brandwerende kleding (wat erg dik en warm was), en er kwam meer onderkleding. De ME-opleidingen werden tegelijkertijd ook anders ingericht.²⁶⁵

Terwijl de Tweede Kamer in 1977 claimde dat 'kogelvrije vesten waren en zijn in voldoende mate voor de politie beschikbaar'²⁶⁶, hadden de ME'ers ze helemaal niet: ze hadden enkele een karabijn, een ME-pak en een helm die niet eens kogels kon opvangen (enkel stenen).²⁶⁷ De BBE'ers bij De Punt en Bovensmilde hadden daarentegen wel stalen helmen die kogels konden opvangen.²⁶⁸

Hoewel de geïnterviewden claimen dat tegenwoordig alles anders, en beter, is, toont ook huidig onderzoek aan dat er geen werkwijze bij de ME is waarbij consequent wordt geëvalueerd en de uitkomsten daarvan in de praktijk worden toegepast. Er is nauwelijks aandacht voor evaluatie: er wordt niet genoeg aandacht besteed aan beschikbare informatie, of er is in het verleden niet (grondig genoeg) geëvalueerd. Aan de uitkomsten van een onderzoek door een student bedrijfswetenschappen, die zijn onderzoek in samenwerking met de politieacademie uitvoerde, is te zien dat er eigenlijk maar weinig is veranderd aangezien het gebruik van vuurwapens, helm, schild en wapenstok nog altijd niet gewenst zijn. De voornaamste taak van de ME omvat nog steeds 'geweldsbeheersing' waarbij de ME'ers flexibel moeten worden ingezet. De sterkste punten zijn het groepsoptreden, de opleiding, en

²⁶² Interview Bandstra.

²⁶³ Interview Wassenaar.

²⁶⁴ Interview De Chauffeur.

²⁶⁵ Interview Smalbrugge.

²⁶⁶ *De gijzelingen in Bovensmilde en Vries*, 29.

²⁶⁷ Interview Sluiter.

²⁶⁸ Breukers, 'Grootschalig optreden, Bewapening en Uitrusting', 55. Geraadpleegd op 2 november 2012.

de uitstraling van gezag, terwijl de zwakste punten het niet snel genoeg op veranderende situaties inspelen en de huidige groepscultuur (waarin macho gedrag voorkomt) betreffen.²⁶⁹

Terwijl de politie alhoewel misschien genoeg evalueerde was ook de Molukse gemeenschap bezig de gijzelingen te verwerken, maar nog voordat dat proces ten einde kwam volgde er een nieuwe, en tevens laatste, Molukse actie. Op 13 maart 1978 overvielen drie Molukse jongens het Provinciehuis Assen (wat ten tijde van de gijzelingen van 1977 was opgenomen in een intensief surveillanceproject van de politie). Ze eisten de vrijlating van Molukkers van eerdere acties, een som geld en een vrije aftocht. Aan het begin van de actie executeerden ze een gijzelaar om hun eisen kracht bij te zetten. Toen ze een tweede, dubbele executie wilden uitvoeren, bestormden mariniers het Provinciehuis. De gijzelnemers werden gearresteerd. Een gijzelaar raakte gewond en overleed een maand later aan zijn verwondingen.²⁷⁰ De actie kwam tot ieders verbazing, ook die van de Molukse gemeenschap, en werd gezien als een wanhoopsactie.²⁷¹

In de Molukse gemeenschap reageerde de meerderheid afwijzend op de actie van hun landgenoten. Volgens Steijlen kwam dit omdat de Molukse gemeenschap vond dat het na 1977 tijd was om aan andere zaken dan (gewelddadige) acties te denken. Volgens hem had de bestorming van De Punt de loyaliteit aan het RMS-ideaal overeind gehouden; er was geen gezichtsverlies geleden en er waren martelaren bijgekomen voor de Molukse gemeenschap. Door deze resultaten was het tijd om een andere weg in te slaan.²⁷² Van Amersfoort is het hiermee eens, maar weliswaar op een ietwat andere manier. Hij stelt dat Molukkers inzagen dat geweld de Molukse zaak geen goed deed en de steun voor (terroristische) acties na 1977 vervaagde. De actie van 1978 kreeg geen enkele steun van de gemeenschap die meende dat het was uitgevoerd door 'een paar jongeren die het niet begrepen.'²⁷³

Steijlen betoogt dat de Molukse gemeenschap in de jaren zeventig enkel met burgerlijke ongehoorzaamheid dreigde en had, als gemeenschap, terrorisme nooit ondersteund: de acties werden gesteund, maar de middelen niet. Het waren slechts een paar individuen die terroristische acties uitvoerden. De Zuidmolukse Jongeren die de acties van de jaren zeventig claimden, verschilden van andere terroristische organisaties zoals de IRA (Iers

²⁶⁹ Brink, M van den, *De werkwijze van de ME bij grootschalige ordehandhaving* (Apeldoorn 2009) 4.

²⁷⁰ Steijlen, *Moluks Nationalisme in Nederland*, 164.

²⁷¹ Steijlen, 'Hostage-taking Actions', 107.

²⁷² Steijlen, *Moluks Nationalisme in Nederland*, 165.

²⁷³ Amersfoort, 'The Waxing and Waning of a Diaspora', 164, 165.

Republikeins Leger), RAF (Rode-Legerfractie) en PLO (Palestijnse Bevrijdings Organisatie) door geen campagnes te voeren, maar enkel individuele acties.²⁷⁴

Dit betekent niet dat er geen banden waren tussen de Zuidmolukse Jongeren en andere organisaties. Er waren wel degelijk Zuid-Molukkers die sympathiseerden met radicale, terroristische organisaties en er waren banden tussen groepjes Molukkers die actie voerden zoals het geval was bij de gijzeling bij Wijster en het Indonesisch consulaat, en uiteraard De Punt en Bovensmilde. De radicale jongeren binnen de Molukse gemeenschap claimden ook ze de hele jeugd of gemeenschap representeerden (iets wat in praktijk niet zo was), iets wat ook gebruikelijk was bij andere terroristische organisaties.²⁷⁵

Door afstand te nemen van het denkbeeld dat de Molukse acties bij elkaar een campagne vormden, ondermijnt Steijlen de politicoloog Peter Bootsma die meent dat alle acties gevoerd waren in de strijd voor een vrije RMS.²⁷⁶ Steijlen wijst er, mijn inziens terecht, op dat hoewel de acties van 1970 en 1975 gericht waren tegen Indonesië, de Nederlandse steun aan Indonesië en het Soeharto-regime, en het op gang brengen van gesprekken tussen de Molukse leiders en de Nederlandse regering, waren de latere acties minder van politieke aard. In 1977 werd er weliswaar gevraagd om de Nederlandse steun aan Indonesië in te trekken, maar de actie was sterker gericht op het vrij krijgen van Molukse actievoerders en een vrije aftocht. De actie in 1978 was zelfs nauwelijks van politieke aard en ging om het vrij krijgen van Molukkers, een grote som geld en een vrije aftocht.²⁷⁷

Ondanks dat de Molukse gemeenschap na de acties van De Punt en Bovensmilde gewelddadige acties afzweerde, bleven ze bewapend. Bij wapenzoekacties van de politie in de Molukse wijken van Assen en Bovensmilde in september 1977 werd er, in ieder geval in Assen, door Molukkers op de agenten geschoten. In Assen werden er ook wapens aangetroffen; in Bovensmilde niet. Deze wapenzoekacties verhoogden het wantrouwen van de Molukkers in de politie en de overheid.²⁷⁸

Dit wantrouwen, gecombineerd met de woede over de gewelddadige bestorming op de trein en school en het gebrek aan nazorg en aandacht voor de Molukse gemeenschap,²⁷⁹ leidde ertoe dat er vanuit de Molukse gemeenschap gewaarschuwd werd voor nieuwe acties.²⁸⁰ Of met deze waarschuwingen ook concreet gewelddadige acties werden bedoeld is onduidelijk,

²⁷⁴ Steijlen, 'Hostage-taking Actions', 99.

²⁷⁵ Ibidem.

²⁷⁶ Bootsma, *De Molukse Acties*, 376.

²⁷⁷ Steijlen, 'Hostage-taking Actions', 108.

²⁷⁸ '1977 - Jaaroverzicht Journaal', *Aandachtvoorgeschiedenis.nl*. Geraadpleegd op 2 november 2012.

²⁷⁹ *Volkscrant*, 13 juni 1977, voorpagina.

²⁸⁰ '1977 - Jaaroverzicht Journaal', *Aandachtvoorgeschiedenis.nl*. Geraadpleegd op 2 november 2012.

maar dit, in combinatie met de hevige politie-inzet na De Punt en Bovensmilde, laat zien dat het beeld dat Steijlen en Van Amersfoort schetsen, over het afzweren van nieuwe acties door Molukkers, toch niet heel stevig staat.

De Molukkers stonden, niet geheel verrassend, afwijzend tegenover de beslissing van de regering om met geweld een einde te maken aan de acties van 1977, maar de Nederlandse publieke opinie was van een andere aard. De Nederlandse politici waren, volgens de Trouw, ‘over [het] algemeen instemmend’, hoewel er wel over het einde van de gijzelingen zou worden gedebatteerd.²⁸¹ De regering was ook niet bang om de Molukse gemeenschap zachtmoedig te gaan behandelen; de Volkskrant meldde direct na het einde van de gijzelingen dat er maatregelen van de regering op komst waren, zoals de wapenzoekacties en de omsingeling van Molukse verenigingsgebouwen.²⁸²

Er waren echter ook enkele negatieve geluiden te horen in politiek Den Haag. De Pacifistische Socialistische Partij (PSP) veroordeelde de bestorming²⁸³ en uitte, samen met de Christen-Democratisch Appèl (CDA), zorgen over het ontstaan van een politiestaat in de Nederlandse strijd tegen terreur. Van Agt, zelf een CDA’er, reageerde hierop door te zeggen dat alleen een politiestaat met honderd procent zekerheid gewelddadigheden kan voorkomen; alleen in die staatsvorm kunnen telefoons onbeperkt worden afgetapt en kan bij iedereen een huiszoeking worden gedaan. Maar zoiets wilde (bijna) niemand, ook Van Agt niet, de grootste *hardliner* in de regering.²⁸⁴

Van Agt bleef wel volharden in het niet alleen extra surveilleren door de politie, maar ook de wapenzoekacties moesten door blijven gaan, ondanks het risico’s op commotie. Hij en De Gaay Fortman waren wel overeengekomen dat de Molukse wijk in Bovensmilde, na de wapenzoekactie, voorlopig met rust zou worden gelaten zodat er een afkoelings- en rouwperiode voor de gemeenschap was. Pas na enkele weken zou ook daar de politie weer in groten getale aanwezig zijn.²⁸⁵

De geïnterviewde politieagenten hadden zelf ook hun mening klaar over de gijzelingen en de bestorming. De Chauffeur, zelf opgegroeid met Molukkers en met Molukse vrienden op school, zei in zijn interview dat er in 1977 een sfeer hing onder Nederlanders van ‘we pikken dit niet.’ Volgens hem waren de Molukkers alleen gevoelig voor straf en daarom was er in die periode weinig tot geen kritiek op de bestorming. De gijzeling kon niet, het was ‘shocking’,

²⁸¹ *Trouw*, 13 juni 1977, voorpagina.

²⁸² *Volkskrant*, 13 juni 1977, voorpagina.

²⁸³ *Ibidem*.

²⁸⁴ *De gijzelingen in Bovensmilde en Vries*, 71, 79, 80, 90, 91.

²⁸⁵ *Ibidem* 91, 94.

en er moest een einde aan komen. Toen was orde en gezag dominant en daarom kon de regering de vele (wapenzoek)acties tegen de Molukkers ondernemen. De Chauffeur heeft een generatie later nog teruggekeken op de jaren vijftig en de Nederlandse politiek, en toen kreeg hij wel begrip voor de tweede generatie die radicaliseerde, alleen niet voor de middelen die zij inzetten.²⁸⁶

Smalbrugge, die zelf ‘wel wat’ wist van de voorgeschiedenis van de Molukse gemeenschap in Nederland, vond dat de Molukkers te ver waren gegaan door mensen dood te schieten (ook al gebeurde dit niet in 1977). Hij is van mening dat zolang het bij demonstreren bleef, het allemaal geoorloofd was en dat je aandacht mocht vragen voor je zaak, maar als je tot geweld overging dan hield het op.²⁸⁷

De Jong, die vond dat de Molukkers met open armen waren ontvangen in Nederland maar wel paria's waren, had geen duidelijke mening over de beslissing van de regering om te bestormen en geweld te gebruiken; hij deed slechts wat hem gezegd werd door zijn leidinggevend. Vroeger was er geen actieve communicatie, maar tegenwoordig is de situatie heel anders, vooral dankzij de moderne, beschikbare technieken en door de beschikbaarheid van professionele onderhandelaars. Erop terugkijkend vindt De Jong dat het niet gepast was dat de Molukkers zich van een middel als het gijzelen van kinderen bedienden. ‘Ze gingen helemaal uit hun dak met het geweld; het was helemaal niet proportioneel. Er moest iets gebeuren, maar zolang er geen doden waren gevallen moest men zolang mogelijk tijd rekken.’²⁸⁸

Bandstra, die zelf niets van de Molukkers wist en enkel wat op de televisie van ze had meegekregen, zegt dat het een soort terroristen waren en ze moesten worden aangepakt. Een actie moest wel komen, er moest wat gebeuren. Ze hoefden echter niet te worden doodgeschoten. Later is Bandstra na gaan denken over hoe snel je als agent je wapen moet gebruiken en hoe oneerlijk het is dat je iemand, ook een onschuldige burger, kan doodschieten als je niet goed mikt: je richt op een crimineel, je mist, de kogel ketst af en een omstander wordt fataal geraakt. ‘De tendens van die tijd was dat je nergens bij stilstond, je deed maar wat.’²⁸⁹

Sluiter, die ook alleen van de televisie wat had meegekregen van de Molukkers, vond het prima dat de regering besloot om met geweld een eind te maken aan de kapingen. Het eerste doel was namelijk om mensen te bevrijden. Men, de ME'ers, werd daarnaast ook erg

²⁸⁶ Interview De Chauffeur.

²⁸⁷ Interview Smalbrugge.

²⁸⁸ Interview De Jong.

²⁸⁹ Interview Bandstra.

slecht geïnformeerd over de situatie. Ze moesten hun werk gewoon doen, en ze deden dat ook.²⁹⁰

De Kuyper deelt de opvattingen van Bandstra en Sluiter. Hij had tot de jaren zeventig nooit van de Molukkers en hun voorgeschiedenis gehoord. Pas toen de gijzelingen begonnen legden de media hun geschiedenis en situatie uit, iets wat hij pas achteraf meekreeg omdat hij in Bovensmilde lag en geen contact had met de buitenwereld. Op zich begrijpt De Kuyper wel dat Molukkers steun voor hun zaak in Nederland zochten, maar toen er doden vielen bij hun acties keerde al gauw iedereen zich tegen hen. ‘Heel Nederland, of in ieder geval een grote meerderheid, was het wel over eens dat er niet meer te praten viel met die gasten.’ De Kuyper vond dat er bij de gijzelingen van 1977 niet veel anders op zat dan te bestormen. Er was wel onderhandeld, maar dat leverde niets op. Er moest iets worden gedaan, en het werd een bestorming.²⁹¹

Wassenaar is een van de weinigen die zich verdiept had in de voorgeschiedenis en situatie van de Molukkers. Hij heeft veel familie en kennissen in Nederlands-Indië. Hij vindt dat de Molukkers door onze regering slecht zijn behandeld en dat de Molukse gemeenschap toen, en nu nog, een groot probleem vormt. De Nederlandse regering had ze in het leger moeten laten blijven om dat probleem te voorkomen. Wassenaar vindt de Molukkers geen slechte mensen, maar er zijn wel misdaden door hen gepleegd, en hij moest toen als politieman zijn werk doen en tegen ze optreden. Wat ze deden kwam als een grote schok, maar wat ook als schok kwam waren de Nederlanders die zeiden dat alle Molukkers dood moesten.²⁹²

De Nederlandse bevolking lijkt iets meer verdeeld dan de politici en politieagenten. Uit mijn inventarisatie van 110 brieven (die over de bestorming gingen) die naar Den Uyl waren gestuurd door burgers, waren er 39 die de bestorming steunden, 20 waren negatief, 25 waren neutraal (waarbij moet worden opgemerkt dat hier vooral brieven van schoolkinderen bijzaten die de gijzelingen erg vonden maar ook hoopten dat de Zuid-Molukkers terug naar hun land konden gaan), 25 waren geen reactie op de situatie maar betroffen vooral suggesties, en 8 waren onleesbaar door of slechte inkt, of opgesteld in een mij niet bekende taal.²⁹³

De positieve geluiden kwamen niet alleen van Nederlanders, maar ook van buitenlanders. Vooral internationaal gezien waren de geluiden zeer positief gestemd. Het

²⁹⁰ Interview Sluiter.

²⁹¹ Interview De Kuyper.

²⁹² Interview Wassenaar.

²⁹³ Nationaal Archief, inv. nr. 10576, ‘Stukken betreffende de behandeling van reacties van particulieren en organisaties uit binnen- en buitenland tijdens en na afloop van de gijzelingsacties door Zuidmolukkers te Bovensmilde en De Punt, 1977-1978’.

Nieuwsblad van het Noorden meldde dat er “wereldwijde” lof was voor de manier waarop de Nederlandse regering de gijzelingen had beëindigd.²⁹⁴ De negatieve geluiden kwamen vooral van Nederlanders die vonden dat de gijzelingen ook anders konden worden beëindigd (bijvoorbeeld door het inzetten van predikanten), en van mensen die bang waren dat er een politiestaat werd opgezet door de regering.²⁹⁵ De kranten²⁹⁶ die, uiteraard veelvuldig, verslag deden van de gijzelingen waren opvallend objectief en terughoudend, iets wat overeengekomen was met de regering.²⁹⁷

De gijzelingen begonnen vlak voor de Tweede Kamer-verkiezingen zodat de Molukkers meer aandacht voor hun zaak zouden krijgen. Deze tactiek werkte echter niet: het nieuws over de gijzelingen domineerde de kranten ruim een week, maar toen de onderhandelingen stokten en de patstelling zich voortsleepte, verschoof de aandacht naar andere zaken. Nadat de gijzelingen over waren was er zelfs na enkele dagen geen spoor meer van te vinden in de Nederlandse kranten.²⁹⁸

Het NOS-journaal had voor het jaar 1977 een jaaroverzicht met daarin een panel van acht mensen. Van deze acht waren er slechts twee, een Molukker en een Nederlander die twee kinderen op de basisschool in Bovensmilde had, die de gijzelingen de belangrijkste gebeurtenis van het jaar vonden. De Nederlander vond zelfs dat de situatie rondom de gegijzelde kinderen niet moest worden overdreven of breed moest worden uitgemeten. De overige panelleden vonden vooral de verkiezingen en de uitkomsten daarvan de belangrijkste gebeurtenis en hadden het niet of nauwelijks over de Molukse acties.²⁹⁹

Het moge duidelijk zijn dat de Nederlandse samenleving niet stilstond nadat de gijzelingen van 1977 waren afgelopen. Instanties, autoriteiten en gemeenschappen waren druk bezig met evalueren en het overdenken van hun plaats in de Nederlandse samenleving. De politie en de Mobiele Eenheid kenden meer dan genoeg gebreken in hun organisatie, vooral op het gebied van informatievoorziening en materieel. Ze leerden wel van de gijzelingen en reageerden door op termijn meerdere verbeteringen in te voeren. Er blijven echter nog steeds zwakke punten bestaan, en dan met name op het gebied van evaluatie en de machocultuur in de ME.

²⁹⁴ *Nieuwsblad van het Noorden*, 13 juni 1977, 6.

²⁹⁵ ‘Stukken betreffende de behandeling van reacties van particulieren en organisaties’.

²⁹⁶ Onderzochte kranten: *De Telegraaf*, *Parool*, *Volkskrant*, *Trouw*, *NRC*, *The Times*, *Nieuwsblad van het Noorden*.

²⁹⁷ *De gijzelingen in Bovensmilde en Vries*, 30.

²⁹⁸ *De Telegraaf*, 16 juni 1977.

²⁹⁹ ‘1977 - Jaaroverzicht Journaal’, *Aandachtvoorgeschiedenis.nl*. Geraadpleegd op 2 november 2012.

De Molukse samenleving was verbitterd door de bestorming, maar besepte wel dat er een andere weg moest worden ingeslagen. Dat dit geen makkelijke optie was blijkt wel uit de acties van de regering en politie in Assen en Bovensmilde vlak nadat de gijzelingen over waren. De regering en politie zagen zich gesteund door politici, de mensen die het werk bij regeringsacties deden, en een groot deel van de Nederlandse bevolking. Er waren van verschillende partijen kritische geluiden te horen, maar van grootschalige verbijstering over het gebruik van geweld bij de trein en school was geen sprake. Nederland oogstte lof door de manier waarop de acties werden beëindigd, en nadat de regering eens te meer in 1978 had laten zien dat ze de controle snel in handen nam bij crisissituaties, was het tijdperk van de Molukse acties definitief over.

Conclusie

Wat was, op zowel bestuurlijk als operationeel niveau, de rol van de politie en de Mobiele Eenheid bij de gijzelingen de Punt en Bovensmilde in 1977 en de directe nasleep daarvan? Het antwoord op deze onderzoeksvraag is niet eenvoudig maar dankzij de onderzochte onderwerpen en gebeurtenissen kan ik deze naar tevredenheid beantwoorden.

Eerst heb ik de aanloop naar de Molukse acties in Nederland geschetst door de historische achtergrond, vanaf het moment dat de RMS werd uitgeroepen, te onderzoeken. Het was niet de eerste generatie van oud-militairen die radicaliseerden en de wapens oppakten in Nederland, maar het waren hun kinderen. De tweede generatie was de middelen van hun vaders zat, vaders die veelal geen gezag binnen het gezin genoten, en besloten een andere weg in te slaan. Ze waren kritisch tegenover hun leiders en de Nederlandse samenleving en haalden inspiratie uit andere bevrijdingsbewegingen.

In 1970 was het zover: de eerste Molukse actie begon. De woning van de Indonesische ambassadeur werd bezet en een politieagent vond de dood. In 1975 was het weer raak; Molukse jongeren, die gefrustreerd waren door het gebrek aan concrete resultaten sinds de eerste actie, kaapten een trein bij het Drentse Wijster. Een paar dagen later werd het Indonesisch consulaat in Amsterdam bezet. Ook hier vonden mensen de dood. Met name de treinkaping was een nieuwe, uitdagende en zeer complexe operatie voor de politie, militairen en commando's die er werkten. Er werd veel van geleerd, zoals het inzetten van tolken en het opzetten en bewaken van afzettingen en ringen rondom de gijzelingen. Een jaar daarna werd in Vaassen een Molukse woonwijk, waarvan een deel nog bewoond was, met de grond gelijk gemaakt. De actie kwam tot woede van de Molukkers en was een van de aanleidingen voor nieuwe acties, die maar al te gauw zouden volgen.

Na vruchteloze gesprekken tussen de Nederlandse regering en Molukse leiders over de RMS ging het in 1977 weer mis. Op de vroege ochtend van 23 mei kaapten negen Molukse jongeren een trein in Noord-Drenthe, bij De Punt. De autoriteiten waren beter voorbereid dan bij Wijster en zetten in rap tempo afzettingen neer. Uiteindelijk lagen er drie ringen: de binnenste ring bestond uit de Leider Plaatselijk Delict en zijn team (die eten brachten naar de trein, videoposten bezetten en de kapers afluisterden met behulp van tolken), met BBE'ers die bestonden uit scherpschutters en mariniers (die de bestorming zouden uitvoeren). Daarachter lag een ring van ME'ers en de marechaussee die het gebied afgesloten hielden en daar weer omheen lagen landmachtstroepen, aangevuld met (militaire) politie die strategische objecten bewaakten. De reguliere politie zorgde in de tussentijd voor verkeersafzettingen. Nadat de

onderhandelingen op niets waren uitgelopen en de gijzelingen erg lang begonnen te duren, beschoten en bestormden BBE'ers de trein, gesteund door overvliegende Starfighters. Zes kapers en twee gijzelaars vonden de dood.

Enkele minuten nadat de trein bij De Punt was geakaapt, bezetten vier Molukse jongens de basisschool in het Drentse Bovensmilde. Ze lieten de Molukse kinderen gaan maar hielden de rest gegijzeld. De kinderen moesten echter na enkele dagen, door een besmettelijke ziekte, de school verlaten en verdere actieve communicatie tussen kapers en autoriteiten verdween hiermee. De politie had zich inmiddels opgesteld in de omgeving: er lagen meerdere ringen van de ME om de school zodat niemand erin of eruit kon en daar omheen lagen verkeersafzettingen van de reguliere politie, die tevens intensief surveilleerde bij meerdere objecten. Waarschijnlijk kwamen de BBE'ers die de bestorming (inclusief beschieting) uitvoerden pas vlak voor de ontknoping bij de school liggen. Misschien lagen ze er wel langer, maar dat is onduidelijk. Bij de uiteindelijke bestorming vielen geen doden.

Na de acties van 1977 bleven de politie en ME, die in bepaalde mate evalueerden en op termijn leerden van hun gebreken, hevig worden ingezet door de regering, die zich gesteund zag door de meeste politici, de agenten zelf en een groot deel van de Nederlandse bevolking. De Molukkers waren boos, maar zagen dat geweld hun zaak geen goed deed; de Nederlanders keerden zich juist tegen hen en binnen hun gemeenschap steunde vrijwel niemand de ingezette middelen. Het RMS-ideaal had tegen die tijd al aan belang verloren aangezien de latere acties, met name de laatste in 1978, zich meer richtten op het vrij krijgen van Molukse actievoerders en zich minder bezighielden met Indonesië en de Zuid-Molukse eilanden.

Ik kan hieruit concluderen dat de agenten en ME'ers, die zo op de achtergrond stonden niet alleen in 1977 maar ook in de geschiedschrijving naderhand, een grote verscheidenheid aan taken uitvoerden die nodig waren om de gijzelingen tot een goed einde te brengen. Deze taken op operationeel niveau werden uitgevoerd aan de hand van een politieorganisatie die op bestuurlijk niveau had geleerd van de acties van 1970, 1975 en 1976 en daarmee snel kon handelen. Er werd een beproefd model gebruikt bij crisissituaties: zwaarbewapende leden van de Bijzondere Bijstandseenheid zaten, met een plaatselijk team van agenten dat inlichtingen verzamelde, het dichtst op de plaats(en) delict, daaromheen lagen leden van de Mobiele Eenheid die vaak samenwerkten met de Koninklijke Marechaussee (in één of meerdere ringen), en daarom weer omheen waren politieagenten actief bij verkeersafzettingen, surveillerwerk, en communiceerden niet alleen met de kapers, maar ook met en naar de bevolking toe.

De militairen en commando's waren de gevechtseenheden en kregen daarom de taken die het nieuws haalden. De politieagenten waren er daarentegen voor de bewaking en het verzorgen van de openbare orde. Het waren misschien niet de meest boeiende en interessantste taken, maar niettemin waren ze van groot belang voor de goede afloop. De groepssfeer bij deze agenten en ME'ers was altijd opperbest waardoor de lange dagen met het eentonige werk werden afgewisseld door grappen en grollen die het moraal hoog hielden. Ondanks de gebrekkige communicatie en slecht materieel, was de onderlinge verstandhouding goed en werd er met veel plezier gewerkt. De meningen over de Molukkers en de bestorming waren niet sterk; het werk werd gewoon gedaan en moest gebeuren. Het was misschien wat amateuristisch, maar misschien kunnen daardoor de geïnterviewden met plezier terugkijken op hun periode bij de ME.

De politie leerde op zowel bestuurlijk als operationeel niveau veel van de jaren zeventig en de Molukse acties. Draaiboeken werden ingezet en bijgewerkt, nieuw materiaal werd aangeschaft en gebruikt en de trainingen werden bij de ME verbeterd. Hoewel evaluatie op de achtergrond blijft bij de ME en de machocultuur nog steeds bestaat, zijn de regering en de politie door de tijd heen steeds beter voorbereid op dergelijke situaties. De aandacht voor de gijzelingen van 1977 blijft groot dankzij actuele ontwikkelingen. De angst voor Molukkers is vervangen door angst voor Moslimterroristen die al jaren actief zijn en ook zij sloegen, in 2004, toe op een basisschool, dit keer in de Russische stad Beslan.

Het zal interessant zijn om de Molukse zaak te blijven volgen. De proclamatie van de RMS en de bestormingen van 1977 worden nog altijd herdacht door de Molukse gemeenschap in Nederland, die ook nog altijd de RMS-regering in ballingschap huisvest. Velen van hen hebben nog nooit voet gezet op de (Zuid-)Molukken en zullen gefascineerd blijven door beschrijvingen als die van Gerard Louwrens Tichelman: 'Waar de wateren der Zuid-Molukse zeeën in eindeloze deining voortklotsen, zich in duizenderlei lijning uitdrukken en een eeuwig blij en eeuwig klagend lied zingen, dan wel een woeste stormzang aanheffen, liggen tal van eilanden groot en klein met hun poëtische witte stranden en de feeërieke zeetuinen, onwezenlijk in hun oneindige teerheid van wemelende kleuren, diep in het doorschijnend zeewater. De felkleurige parkieten duikelen door het lover en de blanke kaketoemas vliegen krijsend op uit de wuivende palmen. Van pralende kleurenpracht zijn de overweldigende zonsopgangen. Men snuift de zilte op der koraalgronden en roerloos in de deinende zeeën liggen kruidig-geurende eilanden als groene boeketten.'³⁰⁰

³⁰⁰ G. L. Tichelman, *De Zuid-Molukken: Overzicht van een eilandrijk* (Utrecht 1999) 8.

Bibliografie

Archivalia

Drents Archief Assen

Gemeentepolitie Assen

Inv. nr. 545, Stukken betreffende maatregelen tijdens en na de kaping en gijzeling; o.a. dag- en nachtrapport, bevrijding en begrafenis slachtoffers.

Nationaal Archief Den Haag

Inv. nr. 10576, Stukken betreffende de behandeling van reacties van particulieren en organisaties uit binnen- en buitenland tijdens en na afloop van de gijzelingsacties door Zuidmolukkers te Bovensmilde en De Punt, 1977-1978.

Ministerraad, 2.02.05.02

Inv. nr. 2203, Notulen van 27 mei 1977, punt 18 a

Inv. nr. 2204, Notulen van 17 juni 1977, punt 12 i. op p. 23

Secundaire literatuur

Amersfoort, H. van, 'The Waxing and Waning of a Diaspora: Moluccans in the Netherlands, 1950-2002', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 30, No. 1 (2004) 151-174.

'Assen-Smilde-De Punt', *RP magazine*, 18^e jaargang, No. 10 (juni 1977) 4-11.

Barker, R., *Niet Hier, Maar op een Andere Plaats: de gijzelingen van Wijster, Amsterdam, De Punt en Bovensmilde* (Alphen aan de Rijn 1981).

Bommels, B., *De Politie in Nederland: Opboksen tegen Misdad en Geweld* (Amsterdam 2003).

Boomen, G. van den, en Metekohy, R., *Maluku Selatan. Zuid-Molukken: Een Vergeten Bevrijdingsstrijd* (Amsterdam 1977).

Bootsma, P., *De Molukse Acties: Treinkapingen en Gijzelingen 1970-1978* (Amsterdam 2000).

Brink, M van den, *De werkwijze van de ME bij grootschalige ordehandhaving* (Apeldoorn 2009).

‘Children in a School of Terror’, *Time*, Vol. 109, Issue 23 (juni 1977) 55.

De gijzelingen in Bovensmilde en Vries: Verklaring en verslag van de regering over de gijzelingen. Debat in Tweede Kamer (’s-Gravenhage 1977).

Fijnaut, C., *A History of the Dutch Police* (Amsterdam 2008).

Kaam, B. van, *Ambon door de eeuwen* (Baarn 1977).

Kaam, B. van, *The South Moluccans: Background to the Train Hijackings* (Londen 1980).

Manusama, J. A., *Om Recht en Vrijheid: Verslag van de stichting en strijd der Republiek Zuid-Molukken* (’s-Gravenhage 1995).

Meulen, E. I. van der, *Dossier Ambon 1950: De houding van Nederland ten opzichte van Ambon en de RMS* (’s-Gravenhage 1981).

Reitsma, O., ‘Een terugblik op de verbijstering van de ingreep’ *Elseviers magazine*, 33^e jaargang, No. 24 (juni 1977) 13-15.

Steijlen, F., *Moluks Nationalisme in Nederland 1951-1994: Van Ideaal tot Symbool* (Amsterdam 1996).

Steijlen, F., ‘Hostage-taking Actions By Moluccans in the Netherlands’, *Ethnos-Nation*, No. 4 (1996) 97-111.

Steijlen, F., ‘Moluccan Nationalism: History, Split Factions, and New Wounds’ in: *International Workshop on South-East Asian Studies*, No. 14 (Leiden 1999).

Steijlen, F., 'To Talk Them Out Is To Talk Them Out Is To Shoot Them Out Is To... A critical analysis of 'the Dutch Approach' To Moluccan Terrorists', *The Netherlands Journal of Social Sciences*, Vol. 37, No. 1 (2001) 38-51.

'The Commandos Strike At Dawn', *Time*, Vol. 109, Issue 25 (juni 1977) 40.

Tichelman, G. L., *De Zuid-Molukken: Overzicht van een eilandrijk* (Utrecht 1999).

Websites

'1977 - Jaaroverzicht Journaal', *NOS* (1977)

<http://www.aandachtvoorgeschiedenis.nl/geschiedeniskijken/?p=4183>.

Boersma, 'Onder de klok van Vaassen. Molukse herinneringen: Maluku Manise (deel 5, slot)', *Geschiedenis24* (2012)

<http://www.geschiedenis24.nl/nieuws/2012/mei/Onder-de-klok-van-Vaassen-Molukse-herinneringen-deel-5.html>.

Breukers, J. M., 'Grootschalig optreden, Bewapening en Uitrusting', *Politiemuseum* (2009)

<http://www.politiemuseum.nl/UserFiles/File/GROOTSCHALIG%20OPTREDEN,%20BEWAPENING%20EN%20UITRUSTING%203.pdf>.

Giebels, L., 'De Indonesische injectie', *De Groene Amsterdammer* (2000)

<http://www.antenna.nl/~fwillems/nl/dh/geschiedenis/ga1.html>.

'Molukse gijzelingsacties 1977', *Beeld en Geluid Wiki*

http://beeldengeluidwiki.nl/index.php/Molukse_gijzelingsacties_1977.

NOS redactie, 'Gewelddadige ontruiming woonbarakken Vaassen', *Geschiedenis24* (1976)

<http://www.geschiedenis24.nl/speler.program.14050345.html>.

'Treinkaping bij Wijster', *Vijf Eeuwen Migratie* (1975)

<http://www.vijfeeuwenmigratie.nl/treinkaping-bij-wijster>.

‘Volledig debat treinkaping 1977’, *VPRO* (2010)

<http://www.vpro.nl/programma/marathoninterview/afleveringen/42945194/items/43224897/>.

Documentaires

Roelofs, R., ‘Het woord van de regering’, *Dutch Approach deel III* (Best Films 2000).

Roelofs, R., ‘Codewoord Mercedes’, *Dutch Approach deel IV* (Best Films 2000).

Interviews

Bart Wassenaar, afgenomen op 7 augustus 2012.

“De Chauffeur”, afgenomen op 6 augustus 2012.

Henk de Jong, afgenomen op 17 juli 2012.

Jan Bandstra, afgenomen op 19 juli 2012.

Jan Smalbrugge, afgenomen op 10 augustus 2012.

Kees Kommer, afgenomen op 5 juli 2012.

Peter de Kuyper, afgenomen op 18 juli 2012.

Ruud Sluiter, afgenomen op 31 juli 2012.

AFZETTING NOORDZIJDE ZM-WIJK

AANKOM ± 04.45 uur.

1/2 's GRAVENHAGE neemt samen met
andere helft 's-gr.hage afzetting vanaf
post 9^A → door sloot → sloot
achterzijde nieuwbouw → tot voorbij
eiland.

NIJMEGEN neemt afzetting vanaf (B)
eiland tot punt. (C)

's-gr.h + Nijmegen opstellen bij post (9^A)
om 04.30 uur (in de bussen blijven)

afzetting formeren na actie op
school na verkregen opdracht

DEKKING ZOEKEN

ALGEMEEN

Na regerings opdracht zullen
ambden BBE-KM en BBE-RP
een benzidingsactie op school
en trein UITVOEREN.

DIT ^(zo nodig) gaat gepaard met
ontploffing van explosieven
handgranaten en gewerk vuur.
ZEER veel lawaai dus!

①
INSTRUCTIE PELOTON
in GRAVENHAGE

GROEP IV - positie in sloot
VANAF "ingang meuk
de URICS" tot aan
de Hoek.

GROEP I vanaf "de Hoek" tot
halverweg droge sloot
achter nieuwbouw.

GROEP II vanaf halverweg droge
sloot TOT EN met
de brug.

GROEP III Inclusief de verko. Pel cat.
"vanaf de brug tot
het eiland"

②

Tekst: II b

Versindingen post 21 in handen
cdt. gr I

post 22. in handen
pel cdt.

post 23 in handen
vtr. pel cdt.

VOOR ALLEN:

Groepen III + IV nemen
posities in na de
AKTIE van de BBE-KM
en BBE-RP.

Zg slgten pannat bij
post 9A en gaan pas
na door L.U.D. gegeven
bevel hun posten

MET SPOED innemen.

Allen ~~g~~ leggen zo spoedig
mogelijk in volkomen dekking,
EN WACHTEN op NADERE
ORDER'S.

⚠ pas op voor eventuele
sluip schutters ⚠

PORTOFON VERKEER uitsluitend
wanneer dringend noodzakelijk

VUURBEVEL: